

www.humak.fi

Opinnäytetyö

Pakolaislasten kokemuksia osallisuudesta

Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen toiminnoissa

Mirja Marold

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma
(210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
(11/2019)

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Koulutuksen nimi: Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma

Tekijä: Mirja Marold

Opinnäytetyön nimi: Pakolaislasten kokemuksia osallisuudesta Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen toiminnoissa

Sivumäärä: 62, liitteitä 3

Työn ohjaaja: Tarja Jukkala

Työn tilaaja: Yhteisöllinen kotoutuminen -hanke/Pelastaaka Lapset ry

---

Opinnäytetyön johtavana ajatuksena oli antaa ääni pakolaislapsille, jotka ovat ikänsä ja taustansa puolesta heikossa asemassa. Opinnäytetyöni tavoitteena oli kuvata pakolaislasten kokemuksia osallisuudesta Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen Keski-Suomen toiminnoissa. Heidän kokemuksensa ansaitsevat tulla kuulluksi. Varhaiskasvatuksessa, koulumaailmassa, nuorisotyössä ja lastensuojelussa osallisuus on keskeinen käsite, josta on kirjoitettu oppaita ja oppikirjoja. Lasten osallisuus on tunnustettu ja tutkittu aihe ja siihen on syytä.

Suomessa joka viides lapsi ja nuori kärsii vakavasta yksinäisyydestä. Osattomuus ja syrjäytyminen ovat osallisuuden vastakohtia ja uhka ihmisen hyvinvoinnille. Niin kauan kuin yksinäisyys ja syrjäytyminen vaarantavat lasten hyvinvointia, tulee lasten osallisuutta vahvistaa ja kehittää. Tämän opinnäytetyön tutkimusaineistosta nousseita huomioita voidaan käyttää lasten osallisuuden vahvistamiseen erityisesti kolmannen sektorin toimijoiden parissa.

Opinnäytetyön tilaajana toimi Pelastakaa Lapset ry:n Yhteisöllinen kotoutuminen -hanke, Keski-Suomen toimipiste. Hanke on alkanut keväällä 2018 ja päättyy helmikuussa 2020. Hankkeen rahoittajana on toiminut AMIF eli Euroopan unionin Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotoutumisrahasto. Hankkeen tavoitteena on ollut kehittää kaksisuuntaista kotoutumista pakolaistaustaisten ja valtaväestöperheiden parissa. Toimintaa hankkeen piirissä on järjestetty perhekeskeisesti ja yhteisöllisesti.

Tutkimukseni oli empiirinen, kvalitatiivinen tutkimus. Haastattelin seitsemää 8–16 -vuotiasta pakolaistaustaista lasta, jotka olivat olleet hankkeen toiminnassa aktiivisesti mukana. Keräsin tutkimusaineiston puolistrukturoituina yksilöhaastatteluina lokakuussa 2019. Tutkimus oli teoriaohjaava ja osittain aineistolähtöinen. Lasten kokemukset heidän itsensä kertomina loivat aineiston, jonka tulkintaan vaikuttivat käsitykseni osallisuudesta, kotoutumisesta ja lapsen kehityksestä.

Opinnäytetyöni tietoperusta rakentuu aiheen kannalta oleellisiin käsitteisiin kuten lapsen kehitys ja lapsen oikeudet kuin myös osallisuus, yhteisöllisyys, vapaaehtoistoiminta ja kotoutuminen. Opinnäytetyössäni avaan käsitteiden merkitystä ja peilaan niitä pakolaislasten kokemuksiin.

Vuosi 2019 on lapsen oikeuksien juhlavuosi, YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen täyttäessä kolmekymmentä vuotta. Lapsen oikeudet ovat niin tilaajaorganisaation kuin tämänkin opinnäytetyön sykkivä sydän. Lapsilla on oikeus tulla kuulluksi ja nähdyiksi. Lapsilla on oikeus osallisuuteen.

Tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä lasten osallisuuden olevan herkkää. Alkuvaiheen kotoutujalapsen tarvitsevat erityistä tukea. Lapsi tarvitsee osallistua aikuisen ohjaukseen, mutta myös kavereidensa hyväksyntää ja rohkaisua. Lapsi kokee osallisuutta paljolti toiminnan ja tekemisen kautta. Osallisuutta voidaan vahvistaa kehittämällä lasten kanssa toiminnallisia areenoita, joissa lapset voivat yhdessä kokea elämyksiä ja oppia uutta.

Asiasanat: laspuus, lapsen oikeudet, osallisuus, yhteisöllisyys, kotoutuminen, vapaaehtoistoiminta

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Name of the Degree Programme: Civic Activities and Youth Work

---

Author: Mirja Marold
Title: Refugee children´s experiences of social inclusion in the project “Communal Integration”
Number of Pages: 62 and 3 attachment papers
Supervisor: Tarja Jukkala
Subscriber: Communal Integration - project/Save The Children Association

---

The aim of this thesis was to give a voice to the refugee children who are in most vulnerable position due to their age and background. The aim of my thesis was to describe the experiences on social inclusion of refugee children in the activities of Central Finland in the project called 'Communal Integration'. Their experiences deserve to be heard. In early childhood education, the school world, youth work and child protection, inclusion is a central concept that are often used in guides and text books. Children's involvement is a recognized and well-researched topic, and there are reasons for it.

In Finland every fifth child and young person suffers from deep loneliness. Social exclusion is the opposite of inclusion and a threat to human well-being. As long as loneliness and exclusion endanger children's well-being, children's involvement must be strengthened and developed. The observations from the research material in this thesis can be used to strengthen the involvement of children, especially among third sector actors.

The Save the Children Association's Community Integration Project in Central Finland was key role in mys thesis. The project started in spring 2018 and will end in February 2020. The project has been funded by AMIF, the European Union Fund for Asylum, Migration and Integration. The goal of the project has been to develop two-way integration among refugee and Finnish families. The project activities have been organized in a family-oriented and communal way.

My research was an empirical, qualitative study. I interviewed seven refugee children aged 8-16. They have been actively involved in the project. I collected the research material in semi-structured individual interviews in October 2019. The research method was theory-driven and partly followed grounded theory -model for reserch. The children's experiences, described by them, created material that was interpreted by my conceptions of inclusion, integration and child development.

The theory of my thesis is based on concepts such as child development, communality, volunteering, integration, children's rights and inclusion. In my thesis I open up the meaning of concepts and compare them to the experiences of refugee children.

The year 2019 marks the thirtieth anniversary of the rights of the child, with the 30th anniversary of the UN Convention on the Rights of the Child. The rights of the child are the heart of both the Save the Children organization and this thesis. Children have the right to be heard and seen. Children have the right to social inclusion.

The results of the study suggest that the social inclusin among children is sensitive. Not much is needed for a child to feel left out. In order to participate, the child needs the guidance of an adult, but also the approval and encouragement of their friends. The child experiences social inclusion mostly through action and play. Social inclusion can be developed together with children by creating arenas for activities where children can experience and learn together.

Keywords: childhood, child rights, social inclusion, integration, communality, voluntery work

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	TUTKIMUKSEN RAJAUS, TILAAJA JA TÄRKEÄT KÄSITTEET	9
2.1	Tutkimuksen aiheen ja kohderyhmän rajaus.....	9
2.2	Pelastakaa Lapset ry – Save the Children	10
2.3	Yhteisöllinen kotoutuminen -hanke.....	11
2.4	Tutkimuksen tärkeät käsitteet.....	13
3	TIETOPERUSTA.....	14
3.1	Lapsen kehitysvaiheet	15
3.1.1	Lyhyesti kehityspsykologiasta	15
3.1.2	Keskilapsuus	16
3.1.3	Nuoruus.....	17
3.2	Lapsen oikeudet.....	18
3.2.1	Lapsen oikeuksien sopimus.....	19
3.2.2	Osallisuuden artikla	20
3.3	Osallisuus.....	21
3.3.1	Osattomuus ja syrjäytyminen	22
3.3.2	Osallisuuden positiivinen energia	23
3.3.3	Lasten osallisuuden tasot -malli.....	24
3.4	Yhteisöllisyys	25
3.4.1	Yhteisöllisyys on me-henkeä	26
3.4.2	Vaarallinen yksinäisyys.....	27
3.5	Kotoutuminen.....	28
3.5.1	Tavoitteellinen kotoutuminen	29
3.5.2	Lasten kotoutuminen.....	30
3.6	Vapaaehtoistoiminta.....	31
3.6.1	Vapaaehtoistoiminta kotoutumisen välineenä.....	32
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	33
4.1	Tutkimusstrategian valinta	33
4.2	Haastattelusta.....	37
4.3	Haastattelun eteneminen	39

5	AINEISTON PURKU JA ANALYYSI.....	43
5.1	Litteroinnista	43
5.2	Aineiston analyysi.....	44
6	TULOKSET	45
6.1	Mielekästä tekemistä – lapsiystävällistä toimintaa	46
6.2	Kielitaidolla ja maassaoloajalla on väliä	47
6.3	Osallisuus on herkkää.....	48
6.4	”Minä opin...”	51
6.5	Elämyksellisyys.....	52
6.6	Tiedottamisen tärkeys	53
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	54
7.1	Johtopäätökset.....	54
7.2	Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti.....	57
7.3	Pohdinta ja itsearviointi	59
7.4	Lopuksi.....	61
	LÄHTEET	63
	LIITTEET	71

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tavoitteena on kuvata pakolaistaustaisten lasten kokemuksia osallisuudesta Pelastakaa Lasten Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen toiminnoissa.

Johtoajutuksena opinnäyteydessäni on ollut antaa ääni ikänsä ja taustansa takia haavoittuvassa asemassa oleville pakolaislapsille. Uuteen maahan sopeutuminen kuormittaa niin aikuisen kuin pienenkin ihmisen mieltä (Schubert 2013, 63–64). Elämän nivel- ja muutosvaiheet ovat erityisen herkkiä osattomuuden ja yksinäisyyden kokemuksille. Pakolaisina Suomeen tulleet kantavat mukaan usein traumaattisiakin tapahtumia pakomatkalta, tai jo ennen sitä. Uudessa maassa, vieraan kulttuurin ja kielen keskellä, on helppo kokea ulkopuolisuutta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019a; Schubert 2013, 63–64.) Yksinäisyys on uhka hyvinvoinnille.

Pakolaislapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. He ovat altavastaajia. Pakolaislapset voivat kantaa mukanaan monta kipeää tarinaa. Opinnäyteytötä varten haastattelemani pakolaislapset tulivat Lähi-Idästä ja Itä-Afrikasta. Lapset olivat odottaneet kotimaissaan tietoa perheenyhdistämisestä ja olleet pitkiä aikoja erossa toisesta vanhemmastaan. Toisen perheen äiti oli melkein kuollut pakomatalla, samanaikaisesti perheen isä oli joutunut sotaan. Perhe eli epävarmuudessa, tietämättöminä siitä tulisivatko enää koskaan näkemään toisiaan.

Haastavat ja vaikeat tapahtumat lapsen tärkeinä kehitysvuosina yhdistettynä uuden maan ja kulttuurin tuomaan stressiin ovat omiaan sysäämään pakolaislapset marginaaliin. Lapsen oikeuksien sopimuksen hengen ja periaatteen mukaisesti jokaisella lapsella on oikeus hyvään elämään (Lapsenoikeudet 2019a). Lapsella on oikeus osallisuuteen. Lapsella on oikeus leikkiin, lepoon, oppimiseen ja oman näkemyksen kertomiseenkin, vain muutaman oikeuden mainitakseni. Lapsen oikeudet eivät toteudu itsestään. Tarvitaan valtioiden päättäjiä yhdessä ruohujuuritason toimijoiden kanssa turvaamaan lapsille ne oikeudet, jotka heille kuuluvat.

Yhteisöllinen kotoutuminen -hanke toimi opinnäytetyöni tilaajana. Se on yksi Pelastakaa Lapset ry:n useista hankkeista. Hanke toteutetaan vuosina 2018–2020. Se on AMIFin eli Euroopan Unionin Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotoutumisrahaston

rahoittama. (Pelastakaa Lapset 2019a.) Pelastakaa Lapset ry on hankkeen emo-organisaatio. Järjestö toimii valtakunnallisesti ja kansainvälisesti päämääränään lasten suojelu ja lapsen oikeuksien puolustaminen.

Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen avainsanoja ovat olleet yhteisöllisyys, perhe- ja lapsikeskeisyys, kotoutuminen, osallisuus ja vertaiskehittäminen. (Turunen 2019a.) Hankkeessa on toteutettu pakolaisperheiden ja valtaväestöperheiden vapaaehtoistoiminnan vertaiskehittämistä, järjestetty vapaaehtoisille elämyksellisiä valmennuksia ja organisoitu kaksisuuntaista kotouttavaa vapaaehtoistyötä. Hankkeessa on lisäksi synnytetty ystäväperhetoimintaa ja monin keinoin, aivan kulttuuri-illoista maatilamatkailuun asti, vahvistettu kahdensuuntaista kotoutumista pakolaisperheiden ja valtaväestön kanssa (Turunen 2019b). Keski-Suomen alueella hankkeen piirissä on ollut 19 pakolaisperhettä ja 7 valtaväestön perhettä. Tämän lisäksi hanke on toiminut Oulussa.

Opinnäytetyöni perustuu empiiriseen, kvalitatiiviseen tutkimukseen. Tutkimusaineiston keräsin haastattelemalla seitsemää eri pakolaislasta. Lapset olivat 8–16-vuotiaita Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen aktiiveja. Lapset olivat tulleet Suomeen perheenyhdistämisprosessin kautta ja saaneet pakolaisstatuksen. Haastattelujen aikaan he olivat olleet Suomessa 1-2,5 vuotta. Haastattelut toteutin puolistrukturoituna yksilöhaastatteluina lokakuussa 2019.

Pohdin opinnäytetyössäni osallisuuden, kotoutumisen, yhteisöllisyyden ja vapaaehtoistoiminnan teemoja lapsuuden viitekehyksestä käsin. Käyn läpi lapsen oikeuksia ja keskilapsuuden ja nuoruuden kehitysvaiheita. Kaiken keskiössä ovat itse pakolaislapset. Tärkeimpänä huomiona pakolaislasten vastauksista nousi aivan alkuvaiheen kotoutujalasten osallisuuden tukemisen tärkeys. Alkuvaiheen kotoutujalapset ovat erityisen herkkiä osattomuuden kokemuksille. Lapsilla tulisi taata yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua heitä kiinnostavaan toimintaan. Kolmannen sektorin toimijoilta vaaditaan resursseja ajan, rahan ja henkilöstön suhteen. Tämän ja muita tutkimukseni tuloksia sekä johtopäätöksiä esittelen tarkemmin luvuissa kuusi ja seitsemän.

Opinnäytetyöni etenee johdannon jälkeen lukuun kaksi, jossa kerron tutkimukseni aiheen ja kohderyhmän rajauksen vaiheista. Esittelen lisäksi tarkemmin Pelastakaa Lapset -järjestön ja Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen. Sen jälkeen käyn lyhyesti läpi työni tärkeät käsitteet. Kolmas luku on omistettu kehittämistyön tietoperustalle, jossa

avaan alan tutkimuksen ja kirjallisuuden valossa kuusi työni kannalta oleellista käsitettä; lapsen kehitysvaiheet, lapsen oikeudet, osallisuus, yhteisöllisyys, kotoutuminen ja vapaaehtoistoiminta.

Neljännessä ja viidennessä luvussa kerron tutkimusstrategian pääkohdista ja valitusta tutkimusmenetelmästä. Kerron yksityiskohtaisesti aineistonkeruusta, haastattelujen toteuttamisesta ja aineiston analyysistä. Kuudennessa luvussa avaan aineistosta nousseita tuloksia. Päätän opinnäytetyöni seitsemännen luvun johtopäätöksiin ja pohdintaan, jossa arvioin tutkimukseni reliabiliteettia ja validiteettia. Kokoan yhteen kokonaisuudessaan lasten osallisuuteen liittyviä huomioita ja osallisuuden vahvistamiseksi kehittämisehdotuksia. Lopuksi arvioin opinnäytetyöni prosessia ja annan ehdotuksia jatkotutkimukselle.

2 TUTKIMUKSEN RAJAUS, TILAAJA JA TÄRKEÄT KÄSITTEET

Tässä luvussa kerron prosessistani, joka liittyi tutkimuksen aiheen ja kohderyhmän rajaukseen. Kerron myös Pelastakaa Lapset järjestöstä ja Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeesta. Lisäksi esittelen lyhyesti tutkimuksen tärkeimmät käsitteet, jotka luovat opinnäytetyöni tietoperustan.

2.1 Tutkimuksen aiheen ja kohderyhmän rajaus

Minulle yhteisöpedagogiopiskelijana oli tärkeää tehdä lopputyö itseäni kiinnostavasta ja inspiroivasta aiheesta. Tärkeää oli myös vahva työelämälähtöisyys. Tahdoin opinnäytetyöni kehittävän itseäni ammatillisesti ja saman aikaisesti tuottavan merkityksellistä tietoa toimialalle. Etsiessäni opinnäytetyölle ideoita ja toimeksiantajaa nousivat kaksi teemaa ylitse muiden; lastensuojelu ja maahanmuuttajatyö. Tein esittelykirjeen ja laitoin sähköposteja. Pelastakaa Lapsilta hankesuunnittelija vastasi syyskuussa 2019 ja kertoi Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeesta. Hanke tuntui heti mielenkiintoiselta, olihan kohderyhmänä pakolaistaustaiset perheet ja lapset.

Yhdessä hankesuunnittelijan kanssa pohdimme aihetta, joka olisi yhtä aikaa sekä tilaajalle hyödyllinen että itseäni innostava. Vaihtoehtoja oli muutama. Hankkeessa oli toteutettu pakolaistaustaisten perheiden vertaiskehittämistoimintaa sekä valmennettu vapaaehtoisia luovin ja yhteisöllisin menetelmin. Vertaiskehittäminen ja vapaaehtoisten valmentaminen molemmat olisivat olleet houkuttelevia tutkimuksen aiheita. Alkuperäinen ajatukseni opinnäytetyöstä lastensuojelussa johti kuitenkin siihen, että kiinnostuin hankkeen lapsista ja nuorista. Vaikkei hanke liittynyt suoranaisesti lastensuojeluun, niin lapset olivat silti toiminnassa keskeisessä asemassa.

Ensiksi ajattelin tutkimuksen kohderyhmän rajaamista yläkouluikäisiin. Nuoret ovat yhteisöpedagogin toimenkuvassa tyypillinen kohderyhmä. Hankesuunnittelija tunsu toiminnassa mukana olleet perheet ja heidän lapsensa. Yläkouluikäisiin rajaaminen olisi voinut jättää kohderyhmän liian pieneksi. Oli loogista syventää tutkimusta otta-

malla mukaan myös alakouluikäisiä. Aivan pienet lapset, alle kouluikäiset, jätin tutkimuksen ulkopuolelle. Koin, että ikäjakauma olisi ollut liian laaja. Varhaiskasvatusiässä lasten kielelliset ja kognitiiviset taidot ovat hyvin eri tasolla kuin yläkouluikäisten.

Ikä rajasi tutkimuksen kohderyhmää. Toinen rajaamiseen vaikuttanut tekijä oli toiminnassa mukana olleiden aktiivisuus. Koin hedelmällisemmäksi haastatella hankkeen toimintaan säännöllisesti osallistuneita lapsia kuin heitä, jotka olivat olleet mukana vain harvakseltaan. Hankesuunnittelijalla oli tässäkin tärkeä rooli. Hän ohjasi kahden aktiiviperheen luo. Toinen perhe oli Lähi-Idästä ja toinen Itä-Afrikasta.

Tutkimusstrategian valinnasta ja aineistonkeruumenetelmästä kerron yksityiskohtaisemmin luvussa neljä. Tässä kohdin totean, että päädyin tekemään laadullisen tutkimuksen, jossa tutkimusaineiston keräsin yksilöhaastatteluin. Enne haastatteluja kysyin perheiden lapsilta halukkuutta osallistua haastatteluun. Alle 15-vuotiaiden lasten vanhemmilta kysyin myös haastatteluluvan.

Opinnäytetyöni osui Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen loppuvaiheeseen. Tämä vaikutti tutkimus aiheen lopulliseen rajautumiseen. Tiesin, että halusin keskittyä lapsiin. Tiesin myös, että hanke oli päättymässä. Tästä yhdistelmästä syntyi ajatus kuvata lasten kokemuksia hankkeesta. Tutkimusongelma tarkentui lopulta osallisuuden ympärille. Tutkimuskysymykseksi muodostui: ”Miten pakolaistaustaiset lapset kokivat osallisuuden Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen toiminnoissa?”.

2.2 Pelastakaa Lapset ry – Save the Children

Pelastakaa Lapset ry on suomalainen lapsen oikeuksia puolustava kansalaisjärjestö, joka on perustettu vuonna 1922. Järjestö ajaa lasten etua, vahvistaa heidän asemaansa, suojelua, kehitystä ja osallisuutta Suomessa ja maailmalla. Pelastakaa Lapset ry on voittoa tavoittelematon, uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton yhdistys. (Pelastakaa Lapset 2019b.)

Pian 100 vuotta täyttävän järjestön juuret ovat kansalaissodan jälkeisessä ajassa, jolloin sotaorvot lapset tarvitsivat kasvatuskoteja. Pelastakaa Lasten kansainvälinen katto-organisaatio Save the Children -säätiö perustettiin muutamaa vuotta aiemmin, vuonna 1919, Englannissa. Säätiön ajatuksena oli yhtä lailla auttaa 1. maailmansodassa

kärsineitä tai orvoiksi jääneitä lapsia. Englantilaisella säätiön perustajalla Eglantyne Jebbellillä oli merkittävä rooli lasten oikeuksien julistuksessa. Hänen kuuluisat sanansa vuodelta 1923: ”Humanity owes the child the best it has to give” – vapaasti suomennettuna ”ihmiskunta on velkaa lapselle parhaimpansa”, ovat maailmanlaajuisesti tunnustettu lasten oikeuksien ensimmäiseksi julistukseksi. (Pelastakaa Lapset 2019c.)

Vuosikymmeniä myöhemmin, toisen maailman sodan jälkeen, vuonna 1959 hyväksyttiin Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa kymmenestä periaatteesta koostuva lapsen oikeuksien julistus. Julistuksen kärjessä olivat lasten oikeudet suojeluun, huolenpitoon, leikkiin, koulutukseen ja terveeseen kasvatukseen huolimatta siitä mikä on lapsen rotu, ihonväri, kansalaisuus, taloudellinen asema, uskonnollinen tai poliittinen suuntautuminen. Julistus oli kansainvälisesti merkittävä, muttei sitonut valtioita toimimaan julistuksen periaatteiden mukaisesti. (Unicef 2019.)

1980-luvun lopulla kirjattiin virallinen valtioita sitova lapsen oikeuksien yleissopimus. Sopimus hyväksyttiin Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa vuonna 1989. Lapsen oikeudet kirjattiin sopimukseen tarkasti ja laajasti. Opinnäytetyöni luvussa 3.2 käyn tarkemmin läpi lapsen oikeuksien sopimusta. Suomen Pelastakaa Lapset ry, kuten myös laajalle levinnyt yli 120 eri maassa toimiva katto-organisaatio Save The Children, ovat molemmat toiminnassa sitoutuneet edistämään lasten asiaa lapsen oikeuksien yleissopimuksen esittämällä tavalla. (Lapsenoikeudet 2019b; Pelastakaa Lapset 2019d.)

2.3 Yhteisöllinen kotoutuminen -hanke

Opinnäytetyöni tilaajana toimii Pelastakaa Lapset ry:n Yhteisöllinen kotoutuminen -hanke. Hanke on rahoitettu Euroopan unionin sisäasioiden EUSA-rahastosta, jota hallinnoi Suomen sisäministeriö (Sisäministeriö 2015, 2). EUSA-rahastojen alaisuudessa on oma AMIF-rahastonsa turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotoutumisen hankkeisiin liittyen. Rahasto on perustettu edistämään ja kehittämään Euroopan unionin maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaa. Rahaston avulla pyritään muun muassa vahvistamaan vapautta, turvallisuutta ja kolmansista maista tulleiden oleskeluluvan saaneiden kotoutumista (Euroopan unionin sisäasioiden rahastot 2019).

Yhteisöllinen kotoutuminen -hanke on työllistänyt kolme henkilöä: hankepäällikön Helsingissä ja kaksi hankesuunnittelijaa. Hanke on toiminut Keski-Suomessa ja Oulussa. Hankkeen keskeisenä ajatuksena ovat olleet yhteisöllisyys ja kotoutuminen perhe- ja lapsikeskeisesti. (Turunen 2019c.) Opinnäytetyössäni keskityn hankkeen Keski-Suomen toimintaan.

Hankkeen toiminnot ovat suunnattu niin aikuisille, perheille kuin lapsillekin. Aikuisille kohdistettua ovat olleet muun muassa Puhutaan Elämästä -illat, joissa on käsitelty muun muassa lapsen kasvatukseen liittyviä teemoja. Hyrrä-nimiset pakolaistaustaisten perheiden vertaiskehittämisen ryhmät olivat niin ikään aikuisille tarkoitettuja. Hyrrät kokoontuivat muutaman kerran syksyllä ja talvella 2018–2019. Hyrrissä ideointiin vapaaehtoistoimintaa. Vertaiskehittämistapaamisissa esille tulleet ideat, kuten etniset kulttuuri-illat ja ulkoilma perhetapahtuma, toteutettiin myöhemmin vuoden 2019 aikana. Lapsille ja perheille suunnattua ovat olleet monipuolisesti useat eri ulkoilmatapahtumat sekä retket maatilalle ja huvipuistoon. Hirsimökillä puolestaan pidettiin vapaaehtoisten valmennuksia kolme kertaa kevättalvella 2019, johon osallistui aikuisia ja perheitä lapsineen.

Yhteisöllinen kotoutuminen -hanke on lähtökohdiltaan ollut monikulttuurinen. Hankkeen toiminnassa on edesautettu kulttuurien tasa-arvoa hyödyntämällä vahvasti pakolaistaustaisten kotoutumisen kokemusasiantuntijoita ryhmä- ja perhekohtaisissa toiminnoissa ja valmennuksissa. Hankkeessa on myös nostettu pakolaistaustaisia perheitä voimavaraksi valtaväestöperheille sekä mallinnettu pakolaistaustaisten lasten ja nuorten vapaaehtoistoimintaa yleisö- ja kulttuuritapahtumissa.

Sodat ja pakolaisuus ovat edelleen ajankohtaisia ja koskettavat miljoonia lapsia maailmalla. Maailman konfliktialueilla asuu vähintään 357 miljoonaa lasta (Pelastakaa Lapset 2019e). Tuoreimpana muistissa on koko Eurooppaa ja myöskin Suomea koskettanut pakolaiskriisi vuonna 2015. Eurooppaan tuli tuolloin yli 1,2 miljoonaa turvapaikanhakijaa ja Suomeen saapui 32 000 (Eurostat 2016; Yle 2018; Sisäministeriö 2019). Suomeen saapuneet lapset, omasta maasta pakoontuneita tai sotaa lähteneitä ovat erityisen heikossa asemassa. Hanke on tahtonut olla tukemassa pakolaistaustaisten, oleskeluvuoronsa saaneiden lapsiperheiden kotoutumista ja osallisuutta.

Hankesuunnittelija kertoi, että hankkeen peruserä on ollut pakolaistaustaisen kotoutujan näkeminen itsellisenä toimijana ja subjektina, joka edistää kotoutumistaan

itse määrittelemällään tavalla. Hankkeessa on ohjattu kotoutumista, mutta ei kotoutettu. Kotouttamisella hankesuunnittelija tarkoitti toimintaan, jossa kotouttaja valtaväestön edustajana käyttää valtaa kotoutujaan.

Hankkeen yksi ydinajatuksista on ollut kaksisuuntainen kotoutuminen. Hankkeen toiminnoissa on tavoitteellisesti luotu mahdollisuuksia valtaväestön ja pakolaistaustaisten perheiden vuorovaikutuksellisille kohtaamisille. Pakolaistyössä asetelma on perinteisesti muodoltaan auttaja–autettava. Pakolainen nähdään helposti avun kohteena, jota valtaväestön edustaja tulee auttaa. Hankkeessa tätä rakennelmaa on tietoisesti tahdottu purkaa. Pakolaistaustaiset perheet ovat esimerkiksi toimineet valtaväestön perheiden ruohonleikkuussa, siivouksessa ja asunnon vaihtoon liittyvässä muutossa apuna. (Turunen 2019d.)

2.4 Tutkimuksen tärkeät käsitteet

Opinnäytetyöni keskittyy lapsiin. Lapsilla tarkoitan tässä tutkimuksessa henkilöitä, jotka ovat alle 18-vuotiaita. Suomessa alle 18-vuotias on lapsi. Lastensuojelun laki (417/2007, 6§) pitää alle 18-vuotiasta lapsena. Yhdistyneet kansakunnat määrittelee lapsen alle 18-vuotiaaksi (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991, artikla 1). Haastateltavat olivat iältään 8-, 10-, 11-, 12-, 14- 15- ja 16-vuotiaita. Nuorisolaki (1285/2016, 3§) pitäisi haastateltavia nuorina, sillä lain mukaan kaikki alle 29-vuotiaat ovat nuoria. Ihmisen kehityksen näkökulmasta, kolme heistä, 14–16 vuotiaat, menisi ikänsä puolesta varhaisnuoruuden ja nuoruuden välimaastoon (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019a). Huolimatta siitä, että osaa haastateltavista voidaan perustellusti pitää myös nuorina, niin tässä opinnäytetyössä otan kannakseni lapsen oikeuksien sopimuksen ja lastensuojelulain mukaisen määritelmän lapsesta. Lapsi on alle 18-vuotias henkilö.

Tutkimuskysymys ”Miten pakolaistaustaiset lapset kokivat osallisuuden Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen toiminnoissa?” ohjasi minua opinnäytetyöni tietoperustan rakentamisessa. Lapsen kehitysvaiheet, lapsen oikeudet, osallisuus, yhteisöllisyys, kotoutuminen ja vapaaehtoistoiminta ovat käsitteitä, jotka luovat työni tietoperustan. Miksi nämä käsitteet ovat minusta tärkeitä ja miksi ne luovat teoreettisen pohjan opinnäytetyölleni?

Tietoperustan rakentamisen aloitan tekemällä katsauksen kehityspsykologiaan ja lapsen yleisiin kehitysvaiheisiin. Lapsen keskeisimpien kehitysvaiheiden tiedostaminen auttaa ymmärtämään niin lapsia kuin tätä tutkimustakin paremmin. Rajaan kehitysvaiheet tutkimuksen kannalta oleellisiin ikävuosiin 7–18v, keskilapsuuteen ja nuoruuteen.

Lapsen oikeudet ovat oleellinen näkökulma koko opinnäytetyössäni. Lapsikeskeistä tutkimustyötä on mielestäni mahdoton tehdä perehtymättä lapsen oikeuksiin. Vuosi 2019 on lapsen oikeuksien juhlavuosi, lapsen oikeuksien sopimuksen täyttäessä 30 vuotta. On merkittävää, että lapsen oikeuksien sopimus on ylipäätään solmittu ja 196 maailman maata on sen allekirjoittanut. Pysähdyn kappaleessa 3.2 tarkemmin lapsen oikeuksiin avaamalla tarkemmin lapsen oikeuksien sopimusta ja sen sisältöä.

Osallisuus on tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä. Tahdoin tutkimuksellani selvittää miten hankkeen toiminnoissa olleet lapset kokivat osallisuuden. Ilman osallisuuden käsitteen avaamista jäisi saatu tieto ohueksi ja kapeaksi. Avaan käsitettä sen ansaitseman painoarvon mukaisesti, aiheen artikkeleiden ja tutkimuksen valossa.

Osallisuudesta siirryn yhteisöllisyyden ja kotoutumisen käsitteiden pariin. Molemmat ovat varsin tutkittuja ja käytettyjä aiheita sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalla. Käsitteiden suosio on perusteltua. Kotoutumista ja yhteisöllisyyttä on kehitettävä yhä edelleen monikulttuurisessa nyky-Suomessa. Selvitän käsitteitä kompaktisti alan kirjallisuutta ja tutkimusta hyödyntäen.

Tutkimuksen tietoperustan päätän tarkastelemalla vapaaehtoistyötä- ja toimintaa. Vapaaehtoistyö on Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen keskiössä. Vapaaehtoistyöstä on kirjoitettu suhteellisen monia kirjoja. Tietoperustan viimeisessä kappaleessa keskityn kuvaamaan vapaaehtoistoimintaa erityisesti kotouttavasta näkökulmasta.

3 TIETOPERUSTA

Luku kolme kattaa opinnäytetyöni merkittävimmät käsitteet. Perehdyn käsitteisiin ja luon katsauksen tutkimukseni kannalta oleelliseen teoriaan.

3.1 Lapsen kehitysvaiheet

Opinnäytetyöni tutkimuksen kohderyhmänä olivat pakolaislapset. Lapset muodostavat oman erityisen ihmisryhmänsä ja tutkijana koin suurena etuoikeutena haastatella juuria lapsia. Lapsuus on merkittävä vaihe ihmisen kehityksessä. Lapsuuden kokemukset heijastuvat pitkälle aikuisuuteen. Sanotaankin, että aikuisuus rakentuu lapsuuden pohjalle (Oksanen 2017).

Lapsen kehitys on laaja-alainen ja moniulotteinen tapahtuma, jossa fyysinen, sosiaalinen ja kognitiivinen kypsyminen kulkee rinnakkain ja limittäin. Lapset kehittyvät yksilöllisesti. Kehitykseen vaikuttavat niin perimä, perhe, kulttuuri kuin ympäröivä yhteiskuntakin. (Lasten mielenterveystalo 2019.)

Tahdoin opinnäytetyössäni ja tutkimushaastattelustani ottaa lapset mahdollisimman hyvin huomioon tekemällä haastatteluista mahdollisimman lapsiystävälliset. Lapsiystävällisyys tarkoittaa minulle lapsen maailman ymmärtämistä. Lasta ymmärtää paremmin, kun ymmärtää viitekehyksen ja kehitysvaiheen, jossa lapsi elää. Haastattelin 8–16-vuotiaita lapsia ja siksi näin tärkeäksi käydä läpi keskeisimpiä kehityksen teemoja liittyen keskilapsuuteen ja nuoruuteen.

3.1.1 Lyhyesti kehityspsykologiasta

Kehityspsykologia tieteenalana tutkii ihmisen kehitystä alkioista aina ihmisen vanhuuteen asti (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 10). Kehityspsykologian juuret ovat vahvasti länsimaissa ja Euroopassa (mt., 364–387; Anttila, Eronen, Kallio, Kanninen, Kauppinen, Paavilainen & Salo 2005, 22). Tunnettuja kehityspsykologeja ovat olleet esimerkiksi sveitsiläinen Piaget (1896–1980) ja venäläinen Vygotski (1896–1934). Piagetin mukaan lapsi on itsellinen, aktiivinen tutkija, joka etsii ja rakentaa uusia tulkintoja todellisuudesta omien päätelmien ja kokemusten varaan. Vygotski näki lapsen kehityksen ja oppimisen vahvasti vuorovaikutuksellisena ilmiönä lapsen ja läheisten välillä. (Nurmi ym. 2014, 97.)

Tutkija Erik H. Eriksson (1902–1994) on elämänkaariteoriastaan kuuluisaksi tullut kehityspsykologi. Hänen teoriansa mukaan ihmisen elämä koostuu kahdeksasta eri kehitysvaiheesta. Kehitysvaiheet etenevät kronologisesti iän mukaan. Jokainen kehitysvaihe pitää sisällään kehityskriisin tai tehtävän, jonka ratkaisu vaikuttaa seuraavan vaiheeseen. Hyvin ratkaistu kehitystehtävä synnyttää ihmisessä uusia valmiuksia ja kykyä selviytyä tulevissa vaiheissa. (Dunderfelt 2011, 230–231.) Eriksonin mukaan esimerkiksi kouluiän tavoite on ahkeruus ja pystyvyys – vastinparina alemmuuden tunne. Sen sijaan nuoruuden kriisinä on identiteetti, jonka vastakohtana roolihajaannus (mt., 237).

Kehityspsykologian teorioiden juuret ovat vahvasti länsimaisessa maaperässä. Onkin perusteltua kysyä, voidaanko kehitysteorioita yleistää ja missä määrin? Ovatko teoriat kulttuurisidonnaisia? On muistettava, että opinnäytetyöni haastateltavat tulivat Lähi-Idästä ja Itä-Afrikasta.

Ikävaiheittainen kasvaminen on yleismaailmallista, vanhenevathan ihmiset kautta maailman vauvasta vaariin. Ihmiset kasvavat ja kehittyvät kuitenkin yksilöllisesti eikä tarkkoja ikärajoja kehitysvaiheittain voida tehdä (Aarnio, Autio & Hiltunen 2012, 17). Kehitykseen vaikuttaa jokaisen ainutlaatuinen geeniperimä, kasvuympäristö ja oma suuntautuneisuus, tarkoittaen kiinnostuksen kohteita ja tahtomaailmaa (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2011, 9–12). Yksilölliset erot kehityksessä ovat kiistatottomat, mutta ihmisen elämänkaaresta on yleisesti tunnistettavissa kehityksen lainalaisuuksia (Dunderfelt 2011, 16). Jokaiselle kehitysvaiheella on omat ominaisuutensa. Seuraavaksi esittelen tutkimukseni kannalta oleellisen keskilapsuuden ja varhaisnuoruuden erityispiirteitä.

3.1.2 Keskilapsuus

Katsaus keskilapsuuden ominaispiirteisiin perustuu Ihmisen Psykologinen kehitys - oppikirjan (2014) aineistoon, jonka kirjoittajat ovat Suomen yliopistomaailman kehityspsykologian asiantuntijoita.

Pidän kirjan käyttämästä käsitteestä keskilapsuus. Keskilapsuutena käsitetään tässä ikävuodet 7–12. Monesti tätä vaihetta kutsutaan myös kouluiäksi, koska Suomessa

lapset menevät kouluun pääsääntöisesti juuri 7-vuotiaina. Keskilapsuus käsitteenä nivoo hyvin yhteen niin menneen kuin tulevankin. Varhaislapsuutta seuraa keskilapsuus, jota puolestaan seuraa nuoruus. Varhaislapsuus saa paljon huomioita tutkimuksissa, syystäkin. Monia koko elämään vaikuttavia asioita, kuten kiintymyssuhteet ja perusturvallisuus, rakennetaan juuri varhaisessa lapsuudessa ennen leikki-ikää (mt., 30–32, 77–147).

Keskilapsuuden merkittävä kehitystehtävä on oppiminen. Kouluvuodet ovat vankkaa uuden oppimisen aikaa. Aivot ja hienomotoriikka kehittyy, lihakset ja fyysisyys kasvaa. Kaveripiiri tulee tärkeäksi. Ystäviltä opitaan luottamusta, sosiaalisia taitoja ja moraalista käyttäytymistä. Myönteiset vapaa-ajan viettotavat ja innostavat harrastukset kuuluvat yhtä hyvin hyvään lapsuuteen. (mt., 77–147.) Näitä keskilapsuuden elementtejä havaitsin haastattelemieni lasten kertomuksissa. He puhuivat siitä, miten olivat viettäneet yhdessä aikaa leikkien kavereiden kanssa, kuinka he olivat oppineet uusia asioita, ja miten erilaiset retket ja tapahtumat oli vaikuttaneet heihin innostavasti.

3.1.3 Nuoruus

Ihmisen kehityksen psykologia -kirja (2014) ei määrittele tarkkaan nuoruuden kattavia ikävuosia. Teoksessa varhais- ja keskinuoruutta pidetään kuitenkin 12–18 vuosien väliin osuvana jaksena. Nuoruuden iän määrittely on muutoinkin hankalaa, sillä kasvu ja kehitys tapahtuu yksilöllisesti. Nuoruuden erityispiirre on ennen kaikkea fysiologinen kasvu, puberteetti. Ihmisen keho muuttuu ja saavuttaa lopulta sukukypsyyden. (mt., 149–152.) Nuoruudelle on ominaista ajattelun kehittyminen ja sosiaalisten suhteiden merkityksen kasvu. Nuoruuden kehitystehtävänä Havighurst (1948) pitää muun muassa sukupuoli-identiteetin sisäistämistä, ideologian omaksumista, koulutuksen saavuttamista, valmistautumista työ- ja perhe-elämään (mt., 155).

Tutkimukseni lapsista kolme oli 14–16-vuotiaita. Ikänsä puolesta heitä voidaan pitää nuorina. Eri kulttuuritausta ja suomen kielen osaaminen vaikutti mielestäni siihen, että osa heistä tuntui ikäistään nuoremmalta ja toisaalta vanhin, 16-vuotias, vaikutti itseään vanhemmalta. 14- ja 15-vuotiaat tytöt olivat kovin leikkisiä ja käytökseltään

muistuttivat alakouluikäisiä. 16-vuotias käyttäytyi puolestaan hyvin kypsästi ja ikätasoaan vastuullisemmin. Hänen vastauksistaan tuli esiin sisarukista huolehtiminen ja vastuunkanto. Tähän oli tosin vaikuttanut perheen historia. 16-vuotias oli joutunut olosuhteiden pakosta 11-vuotiaana pienempiensä huoltajaksi. Perheen isä oli tuolloin joutunut pakotetuksi armeijaan, ja äiti lähtenyt pakolaisena etsimään perheelleen turvapaikkaa Euroopasta.

Nuoruus on mullistava kehitysvaihe lapsuuden ja aikuisuuden välillä. Nuoruus on myös erityisen herkkää aikaa. Hormonit ja monet muutokset itsessä ja sosiaalisessa ympäristössä voivat heikentää nuoren hyvinvointia. Hyvät kaverisuhteet, rakentava vanhemmuus ja mielekäs tekeminen voivat kuitenkin suojella nuorta kehitystä haittaavilta ongelmilta. (mt., 171–179.)

3.2 Lapsen oikeudet

Yhdistyneet kansakunnat – YK – on maailmanlaajuinen yhteistyöjärjestö, joka perustettiin vuonna 1945, toisen maailman sodan jälkeen. Järjestön tavoite on myötävaikuttaa oikeudenmukaisuuden ja rauhan toteutumisessa maailmassa. Peruskirjassaan YK toiminnan periaatteiksi on listattu valtioiden tasavertaisuus ja väkivallattomuus sekä ihmisoikeuksien edistäminen ja kunnioittaminen. (Ihmisoikeudet.net 2019; Ykliitto 2019.)

YK on foorumi valtioiden välisille keskusteluille ja neuvotteluille. Valtiot sopivat yhteisistä asioista liittyen muun muassa sotiin, konflikteihin ja humanitaariseen apuun. Tällä hetkellä YK:n jäsenvaltioita on 193. Yhdistyneiden kansakuntien alaisuudessa toimii monia erityisjärjestöjä, kuten maailman terveysjärjestö WHO ja UNESCO, YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö. (Unric 2019; Ykliitto 2019.)

Lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin yli 40 vuotta YK:n perustamisen jälkeen, vuonna 1989. Suomessa sopimus astui voimaan vuonna 1991. Sopimus oli siitä merkittävä, että se velvoitti valtioita muokkaamaan omaa lainsäädäntöä lapsen oikeuksien sopimuksen mukaiseksi. Sopimusta valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea, jossa on YK:n jäsenmaista valittua 18 lasten asioiden asiantuntijaa (Lapsiasia 2019a). Komitea

ei vain valvo sopimuksen toteutumista, vaan antaa yleiskommentteja ja ohjeistuksia sopimuksen artikloiden tulkitsemiseen. (mt., 2019a.)

3.2.1 Lapsen oikeuksien sopimus

Lapsen oikeuksien sopimus muodostuu 54:stä eri artiklasta. Artiklat 1–41 ovat sopimuksen keskeisin sisältö, jossa kuvataan lapsen oikeudet. Artiklat 42–54 kattavat lapsen oikeuksien komitean, valtioiden ja sopimuksen yleisehtojen määräykset. Sopimus sisältää laajasti lapsen elämään kuuluvat oikeudet. Sanana *oikeus* on itsessään vahva. Oikeus on jokin perusarvo, joka kuuluu jokaisen ihmisen elämään (Oikeusasiamies 2019). Lapsen oikeuksien sopimus on samalla ihmisoikeussopimus. Ihmisoikeuksien perustavoite on taata jokaiselle ihmisarvoinen elämä, niin aikuiselle kuin lapsellekin.

Lapsen oikeuksien sopimuksessa on määräyksiä vakaviin tilanteisiin kuten huumeiden käyttöön, seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja aseellisiin konflikteihin liittyen (artiklat 33–34, 38). Sopimuksessa on otettu kantaa niin huostaanottoon kuin lapseen kohdistuvaan väkivaltaan (artiklat 9, 19). Sopimuksesta löytyy myös arkisimpia oikeuksia, kuten lapsen oikeus leikkiin, lepoon ja vapaa-aikaan (artikla 31).

Lapsen oikeuksien sopimus on lapsikeskeinen, niin kuin lapsiin liittyvän sopimuksen tuleekin olla. Sopimuksen punainen lanka on lapsen etu (Lapsenoikeudet 2019c). Lapsen etu on ensisijaista häntä koskevissa asioissa. On lapsen oikeus, että hänen etunsa toteutuu. Käänteisesti, lapsen oikeuksien toteutuessa lapsen etukin toteutuu. Lapsen oikeudet ja lapsen etu ovat erottamattomat.

54 artiklasta on johdettu neljä yleisperiaatetta. Näiden neljän yleisperiaatteen läpi tulkitaan koko lapsen oikeussopimusta ja yleisperiaatteiden tulee heijastua jäsenvaltioiden lainsäädäntöön. Yleisperiaatteet ovat: 1) yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltä, 2) lapsen etu, 3) lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen ja (4) lasten näkemysten kunnioittaminen. (Lapsenoikeudet 2019d.)

3.2.2 Osallisuuden artikla

Artikla numero 12 liittyy yleisperiaatteiden neljänteen kohtaan, lasten näkemysten kunnioittamiseen. Artiklaa voisi kuvailla lapsen osallisuuden artiklaksi. Lapsen oikeuksien komitea antoi vuonna 2009 yleiskommentin kyseistä sopimuskohdasta ja avasivat kommentissa tarkemmin artiklan sisältöä (Lapsiasia 2009b). Artiklassa 12, ensimmäisessä osassa sanotaan tarkalleen:

Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.)

Komitean lausunnossaan painottaa, että lapsen ajatusten kuunteleminen ei ole kertasuoritus, vaan lapsen osallistuminen häntä koskeviin asioihin tulisi olla lähtökohta aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. Komitea huomauttaa, että lapsella on oikeus vapaasti ilmaista hänen omia ajatuksiaan. Lapselle pitää luoda ympäristö, jossa hän voi turvallisesti kertoa omat näkemyksensä (Lapsiasia 2019b).

Osallisuus, opinnäytetyössäni olennainen elementti, on sisäkirjoitettu lapsen oikeuksiin. Lasten näkemysten kunnioittaminen on yksi neljästä periaatteesta. Lapsen oikeus *vapaasti ilmaista näkemyksensä* on kirjattu valtioita sitovaan sopimukseen. Se on auktoritatiivista. Yksi osallisuuden osatekijöistä on asioihin vaikuttaminen aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä. Mitä tämä tarkoittaa lapsen näkökulmasta? Lapsillahan ei ole äänioikeutta virallisissa vaaleissa ikänsä takia. Vaikkei lapsella ole äänioikeutta, niin se ei tarkoita, etteikö lapsen äänellä olisi oikeutta. Lapsen oma kanta asioihin tulee huomioida niissä asioissa, jotka häntä koskettavat. Se on aktiivista omiin asioihin vaikuttamista lapsen perspektiivistä katsottuna. Artiklaa numero 12 voisi siten kuvailla osallisuuden artiklaksi.

Osallisuuden artikla on etenkin sovellettavissa lasta koskettaviin oikeudellisiin ja hallinnollisiin tilanteisiin kuten vanhempien ero, huoltajuus tai hoiva (Lapsiasia 2019b). Lapsen tulee voida ilmaista ajatuksensa ikätasonsa mukaisesti tällaisissa tilanteissa. Lapsen kuuleminen, osallistaminen, on kuitenkin oikeus, joka on mahdollista viedä kaikkeen toimintaan, jossa lapset ovat mukana. Opinnäytetyössäni koen toteuttaneeni

osallisuuden artiklaa ruohonjuuritasolla. Haastatteluissa lapset saivat kertoa omat ajatuksensa vapaasti ja heidän näkemyksensä ovat luoneet perustan tutkimukseni johtopäätöksille.

3.3 Osallisuus

Opinnäytetyöni yksi keskeisimmistä käsitteistä on osallisuus. Päiväkodeissa, kouluissa, nuorisotyössä, vanhainkodeissa, lastensuojelussa, kuntoutuslaitoksissa, politiikassa – vain muutaman tahon mainitakseni – on osallisuus ollut vahva teema koko 2000- ja erityisesti 2010-luvun ajan. Osallisuuden yhä kasvavasta merkityksestä kertoo kesäkuussa 2019 julkaistu hallitusohjelma ”Osallistava ja osaava Suomi sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta” (Valtioneuvosto 2019). Hallitusohjelmassa osallisuus on mainittu 30 kertaa. Edellisessä ohjelmassa sana osallisuus esiintyi vain kaksi kertaa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019b).

Opetus- ja kulttuuriministeriö yhdessä Sosiaali- ja terveysministeriön kanssa johtavat Lapsistrategia 2040 -työtä, jonka tavoite on tehdä Suomesta entistä lapsi- ja perheystävällisempi maa. Lapsistrategia 2040 on tieteelliseen tutkimukseen perustuva, suuntaviittoja antava pohjustus kansalliselle lapsi- ja perhetyölle. Strategian yksi isoimmista nostoista on lasten osallisuuden vahvistaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b.) Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaankin, jonka tavoite on parantaa palvelujen sujuvuutta valtakunnallisesti koko maassa, on viety osallisuuden vahvistaminen yhdeksi muutostavoitteeksi (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019).

Osallisuus saa osakseen paljon huomiota kansallisessa päätöksenteossa ja sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan toimijoiden parissa. Teeman painoarvon ymmärtää entistä paremmin, kun katsotaan Suomen rajojen ulkopuolelle. Euroopan unionin toimintastrategian yksi painotuksista on social protection ja social inclusion (European Commission 2019a). Euroopan unioni on antanut jäsenmailleen ohjeistuksen sosiaalisen suojelun ja osallisuuden vahvistamiseksi. Yksi ohjeistuksen osa-alue on lapsiin investoiminen, joka on näkynyt muun muassa osallisuuteen liittyvien hankkeiden tukemisena (mt., 2019bc).

On merkittävää, että osallisuus on tällä tasolla läsnä Euroopan unionin ja sen jäsenmaiden päätöksenteossa ja politiikassa. Mutta miksi se on viety Euroopan unionin toimintastrategiaan, miksi se on maamme hallitusohjelmassa ja miksi sitä painotetaan niin useassa sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan toimijoiden hanke- ja toimintasuunnitelmassa?

Voisin mennä osallisuuden ytimeen suoraan avaamalla osallisuuden määritelmiä. Mielestäni osallisuuden tärkeyden hahmottaa kuitenkin paremmin käänteistä keinoa käyttäen. Mitä osallisuus ei ole ja mikä on osallisuuden vastakohta?

3.3.1 Osattomuus ja syrjäytyminen

Osallisuuden vastaparina pidetään yleisesti syrjäytymistä ja osattomuutta. Syrjäytyminen on syrjään jäämistä tai syrjäyttämistä. Osattomuus on ulkopuolelle joutumista ja kuulumattomuutta. Molemmat ilmiöt ovat negatiivisia ja ei-toivottuja, niin yksilön kuin yhteiskunnan tasolla. (THL ja Me-säätiö 2018; Kestavakehitys.fi 2018; Sosiaali- ja terveysministeriö 2019a.)

Yksilön kokemaan osattomuuteen voi kuulua huono-osaisuutta, köyhyyttä ja yksinäisyyttä. Näköalattomuus, vetäytyminen ja yksinäisyys leimaavat osattomuutta. Osattomuus on tunnetta, ettei kuulu johonkin ryhmään tai ympäröivään yhteiskuntaan (Frank Martela 2014; Sosiaali- ja terveysministeriö 2019a). Pahimmillaan osattomuus voi näyttäytyä tunteena, ettei ihminen kuulu edes omaan elämään. Tällöin elämänhallinta rakoilee ja kyky ottaa vastuu omasta elämästä heikkenee.

Syrjäytyminen sanana luo vahvan assosiaation siitä, että on olemassa jotakin, jonka ”syrjässä olla kiinni”, mutta josta on mahdollista ajautua tai tippua pois. Yhteiskunnassamme on monia asioita *minkä syrjään voi olla kiinnittynyt*. Perhe, parisuhde, asunto, opiskelupaikka, työelämä, ystävät ja harrastuspiirit ovat kaikki ihmiselämän osa-alueita, joissa kiinnittymistä tapahtuu tai ei tapahdu. Elämän nivelvaiheet ovat herkimpiä syrjäytymisille (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019a); nuori ei saakaan haluamaansa opiskelupaikkaa, työpaikkaa ei löydy, parisuhdetta ei ole, vanhemmat ovat eronneet, suku asuu muualla ja varat eivät riitä mielekkäisiin harrastuksiin. Kasvu-alueista syrjäytymiselle muodostuu helposti näissä elämänvaiheissa.

Osattomuus ja syrjäytyminen kuormittaa, eniten ihmistä itseään mutta myös yhteiskuntaa. Suomessa vuonna 2018 ilman opiskelu- ja työpaikkaa jääneitä 15–29-vuotiaita nuoria oli 60 100 (Yle 2019). Viidennes Euroopan unionin väkiluvusta, melkein 110 miljoona ihmistä, oli vuonna 2018 köyhyys- ja syrjäytymisriskin vaarassa (Eurostat 2019). Syrjäytyminen ja sen ilmiöt koskettavat useita inhimillisellä tasolla. Se tuo ihmiselle itselleen kärsimystä ja hyvinvointivajetta (Hilli, Ståhl, Merikukka & Ristikari 2018, 663). Vaikutukset eivät jää kuitenkaan vain tähän. Yhteiskunta nimittäin maksaa syrjäytymisestä kovaa hintaa.

Kuinka paljon valtio maksaa lapsen tai nuoren syrjäytymisestä? Tätä selvitettiin Syrjäytymisen hinta- tutkimuksessa. Siinä luotiin laskentamalli, jolla pystyttiin laskemaan syrjäytymisen tuoma lisäkustannus valtiolle ihmisen elämänkaaren aikana. (Hilli ym. 2018; Talouselämä 2018.) Valtio maksaa yhdestä syrjäytyneestä vähintään 370 000€. Tulos on saatu laskemalla muun muassa lastensuojelun tukitoimien kustannuksia ja valtion kokemat tappiot verotuloissa (mt., 670; mt., 2018). Todellisuudessa summa on paljon suurempi, sillä lukuihin ei ole sisällytetty esimerkiksi työttömien aktivointitoimenpiteitä eikä erikoissairaanhoidon tai rikollisuuden tuomia kustannuksia (Talouselämä 2018).

Huonovointisuus, yksinäisyys, osattomuus ja syrjäytyminen ovat kaikkinsa niin ihmiseen kuin yhteiskuntaan negatiivisesti vaikuttavia asioita. Ei liene ihme, että Euroopan unioni ja Suomen hallitus yhdessä kuntien ja kolmannen sektorin kanssa, ovat priorisoineet osallisuuden vahvistamisen strategiassaan- ja toiminnassaan.

3.3.2 Osallisuuden positiivinen energia

Osallisuus on – niin, mitä se on? Sanoisin, että vastaus riippuu paljolti siitä, keneltä asiaa kysyy. Kuntapoliitikko voisi sanoa, että osallisuus on demokratian toteuttamista ja kansalaisten aktiivisuutta. Päiväkodin lastenhoitaja ehkä vastaisi, että osallisuus on lasten mukaan ottamista toiminnan ja leikkien suunnitteluun. Nuoriso-ohjaajan mukaan se voisi olla nuoren kuulumista bändiin tai vaikka koripallojoukkueeseen. Sosiialityöntekijän mielestä osallisuus todennäköisesti olisi oman elämän haltuun otta-

mista. Osallisuus on laaja käsite, josta näkökulmaa vaihtamalla löytyy uusia ulottuvuuksia (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2017). Kaikissa näkökulmissa on osallisuuden luonteenpiirteitä. Osallisuus on kuin sateenvarjo; kattokäsite, joka sisältää monta eri vivahdetta ja tulokulmaa (Raivio ja Karjalainen 2013, 12).

Osallisuutta voisi kuvailla englannin kielen sanoilla inclusion, belongingness, togetherness, involvement, coherence, relatedness, participation ja representation. Se on mukaan ottamista, kuulumista, yhteisyyttä, liittymistä, yhteensopivuutta, suhteissa olemista, osallistumista ja vaikuttamista. Osallisuus on paljon enemmän kuin vain osallistumista johonkin toimintaan. Osallisuus on tunnetta ja kokemusta, että on *osa* jotakin. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2017; Kiilakoski & Gretschel 2012, 5–7.) Osallisuus on valtavan positiivinen käsite.

3.3.3 Lasten osallisuuden tasot -malli

Opinnäytetyöni ydintehtävänä oli kuvata lasten kokemuksia osallisuudesta Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen toiminnoissa. Näen tarpeelliseksi esitellä lyhyesti Harry Shierin (2001) viisiosaisen mallin osallisuuden tasoista. Shierin malli on työni kannalta merkityksellinen, eikä vähiten sen tähden, että hänen elämäntyönsä tutkijana on vahvasti kytkeytynyt Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimukseen ja lapsen oikeuksien edistämiseen (Harryshier 2016).

Shierin lasten osallisuuden malli (2001) jakautuu viiteen eri toisiaan seuraavaan vaiheeseen. Liitän mukaan aikuisen roolin jokaisen vaiheen kohdalle. Lasten osallisuus tapahtuu aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. Yksinkertaistamisen takia käytän tässä sanaa aikuinen. Shier itse käyttää pääasiassa sanoja organization and worker, organisaatio ja työntekijä. (Shier 2001, 110–112.)

1. Lapsia kuunnellaan – aikuinen kuuntelee lasta.
2. Lapsia kannustetaan ilmaisemaan mielipiteitään – aikuinen kannustaa lapsia kertomaan omista ajatuksistaan.
3. Lasten näkökulmat otetaan huomioon – aikuinen huomioi lasten näkemykset päätöksenteossa.

4. Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon – aikuinen jakaa vallan päätöksissä, mutta kantaa itse vastuun.
5. Lapset jakavat vallan ja vastuun päätöksen teossa – aikuinen jakaa lapsen kanssa vallan ja auttaa lasta kantamaan vastuun.

Shierin malli haastaa aikuiset refleктоimaan omaa toimintaansa suhteessa lapseen. Jokaisen vaiheen kohdalla on kolme aikuiselle suunnattua kysymystä. *Avaava* kysymys liittyy aikuisen omaan päätökseen. Oletko valmis kuuntelemaan lasta? *Mahdollistaminen* liittyy toimintaan. Ovatko toimitapasi sellaiset, että ne mahdollistavat lapsen näkökulmien huomioimisen? *Velvoittaminen*, kolmas kysymys, haastaa aikuisen todella; oletko sitoutunut toimimaan lasta osallistavalla tavalla? (Shier 2001; Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 9–12.)

Lasten osallisuus perustuu lapsen kuuntelemiseen. Osallisuutta vahvistetaan, kun lasta kannustetaan ilmaisemaan näkemyksiään. Se voimistuu entisestään, kun lapsen mielipiteet huomioidaan päätöksiä tehdessä. Korkeimmilla osallisuuden tasoilla lapset ovat mukana päätöksiä tekemässä, jakamassa valtaa ja lopulta myös vastuuta yhdessä aikuisen kanssa.

Shierin malli on innostava, koska se on helposti sovellettavissa erilaisiin lapsikeskeisiin toimintoihin. Huomasin pohtivani Shierin tasoja pakolaisten haastattelujen kontekstissa. Millä osallisuuden tasolla haastattelutilanne oli? Tyydyinkö pelkästään kuuntelemaan lapsia vai kannustinko heitä ilmaisemaan mielipiteen? Otinko varmasti heidät huomioon? Shierin malli on erityisesti hyvä työkalu itsearviointiin lasten kanssa työskenteleville.

3.4 Yhteisöllisyys

Hankkeen nimi Yhteisöllinen kotoutuminen kertoo selkeän informatiivisesti siitä, millä keinoin pakolaistaustaisten perheiden kotoutumista on hankkeen toiminnoissa tahdottu toteuttaa. Yhteisöllisyys on trendikästä ja se on jokseenkin muodostunut tunnuslauseeksi yhteiskunnan eri toimijoiden parissa (Koivula 2010, 22). Yhteisöllisyys on tavoiteltavaa, olipa kyse ryhmäytymismenetelmistä, oppimisesta, työelämäjohtamisesta tai vaikkapa urheiluseuratoiminnasta.

Yhteisöllisyyden muodikkaus on perusteltavissa länsimaisen yhteiskunnan kaupunkistumisen ja individualismin nousuna. Länsimaiset yhteiskunnat nähdään yleisesti yksilökeskeisyyttä korostavina. Globalisaation ja tietotekniikan kehittymisen myötä perinteinen yhteisöllisyys on murentunut (Lindfors 2006). Kovat arvot ja yksilökeskeisyys ovat kuitenkin saaneet rinnalle viime vuosikymmenen aikana antiteesin tavoin yhteishenkeä, yhteenkuuluvuutta ja yhteisvastuullisuutta huokuvan yhteisöllisyyden.

Lähi-Idässä ja Itä-Afrikassa, joista haastatteleman pakolaislapset tulivat, yhteisöllisyys on edelleen kulttuurinen arvo. Etelä-Euroopassa ja laajemmin koko eteläisellä pallon puoliskolla (pois lukien Australian, Uuden-Seelannin ja Etelä-Afrikan) yhteisöllisyys nähdään kansakuntia ylläpitävänä voimana. Kollektiivisissa maissa ”me” on tärkeämpää kuin ”minä”. Yhteisöllisyys on elämän ja hyvinvoinnin edellytys. (Hofstede 1984, 149–175; Hofstede 2019; Velo 2011, 28–31.) Yhteisöllisissä maissa ryhmä on yksilöä tärkeämpi. Isot perheet turvaavat elämän. Lojaalisuus ryhmälle ja perheelle vahvistaa sosiaalista asemaa. Yhteisöllisyys luo verkostoja, jotka vaikuttavat yksilön menestymiseen. (Velo 2011, 29–30; Väestöliitto 2019a.)

3.4.1 Yhteisöllisyys on me-henkeä

Yhteisöllisyyteen tarvitaan aina vähintään kaksi ihmistä. Yksin itsensä kanssa ei ihminen voi olla yhteisöllinen. Yhteisöllisyys on kokemusta ja tunnetta. Chavis ym (1986) toteaa psykologian tieteellisessä artikkelissa, että yksilö kokee yhteisöllisyyttä ryhmän toiminnassa (Koivula 2010, 23). Samaisessa artikkelissa Chavisin tutkijakollega McMillan kokoaa yhteisöllisyyden kokemuksellisuudesta seuraaviin sanoihin:

”yhteisöllisyyden tunne on ryhmän jäsenten keskinäinen tunne yhteenkuulumisesta ja tärkeästä merkityksestä toinen toisilleen. Se on myös jaettu usko siihen, että jäsenten tarpeet tulevat tyydyttyneiksi, kun he sitoutuvat yhdessä olemiseen”

(mt., 23.)

Yhteisöllisyys on siis yhteisyyden kokemusta, joka perustuu vuorovaikutukseen ja yhdessä toimimiseen.

Yhteisöllisyydestä ei voi keskustella ottamatta puheeksi yhdessä tekemistä, erityisesti kun puhutaan lasten kokemasta yhteisöllisyydestä. Opinnäytetyöni tutkimushaastatteluissa tämä korostui lasten kertomuksissa yhteisestä tekemisestä retkeilyn, askartelun ja eri tapahtumien merkeissä. Lasten yhteisöllisyydessä painottuu toiminnallisuus. Lapsille mielekäs ja virikkeellinen toiminta vahvistaa jo olemassa olevaa yhteisöä, mutta myös tuottaa lapselle itselle kokemusta yhteisöön kuulumisesta (Ikonen 2006, 156–157). Tämä oli nähtävissä tutkimusaineistosta. Lasten toiminnallisuuden ja mukavan tekemisen tärkeys tuli esiin mielenkiintoisella tavalla. Vain muutama lapsi muisti mitä hankkeen toiminnassa oli puhuttu ja keskusteltu, mutta kaikki muistivat kenen kanssa ja mitä vapaaehtoistoiminnassa oli tehty. Ihmiset ja tekeminen oli jäänyt mieleen.

Yhteisöllisyys ei synny tyhjiössä vaan rakentuakseen yhteisöllisyys tarvitsee yhdessä vietettyä aikaa. Yhteinen aika puolestaan edes auttaa luottamuksen syntymisessä yhteisön jäsenten kesken. Ilman luottamusta ei ole me-henkeä. Yhdessä puuhastelu ja yhdessä viihtyminen edesauttaa yhteenkuuluvuuden tunteen ja me-hengen muodostumisessa. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa yhteisöllisyyden olevan voimaannuttavaa yhdessä olemista ja tekemistä.

3.4.2 Vaarallinen yksinäisyys

Yksinäisyys nähdään yhteisöllisyyden vastakohtana. On tutkittu, että joka viides lapsi ja nuori Suomessa kärsii vakavasta yksinäisyydestä (Suomen Mielenterveys ry 2019). Yksinäisyys sairastuttaa. Yksinäisyys lisää ahdistuneisuutta ja masennusta. Ahdistuneisuus puolestaan lisää muun muassa sydän- ja verisuonitautien riskiä (Berntson, Sarter & Caccioppo 1998). (Lindfors 2006.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2019c) mukaan 15–25%:lla pakolaisista ja turvapaikanhakijoista on diagnosoitu mielenterveyshäiriö. Turvapaikanhakijoilla on ymmärrettävästi monia psyykettä kuormittavia tekijöitä. Takana voi olla useita traumaattisia kokemuksia ja menetyksiä. Perhe on voinut joutua erilleen pakomatkan aikana tai jo ennen sitä. Tuttu yhteisö on jäänyt kotimaahan. Uuteen maahan ja kulttuuriin sopeutuminen on stressaavaa. Kielen oppiminen vie aikaa. (mt 2019c; Schubert 2013, 63–64.) Yhteisen kielen puuttuminen

voi heijastua yksinäisyyden kokemuksena sosiaalisissa tilanteissa. Pitkittynyt yksinäisyys voi johtaa syrjäytymiseen.

Siinä missä yksinäisyys voi jopa sairastuttaa, niin tutkitusti yhteisöllisyydessä on terveyttä edistäviä vaikutuksia. Suomalainen tutkija Markku T. Hyypä on tullut tunnetuksi suomenruotsalaisten hyvinvointiin liittyvistä tutkimuksistaan. Suomenruotsalaisten keskuudessa esiintyy enemmän keskinäistä luottamusta, me -henkeä ja sosiaalisten suhteiden tiivyyttä kuin suomalaisten parissa. Suomenruotsalaiset voivat myös paremmin ja elävät pidempään kuin suomalaiset. (Hyypä 2002; 2005.) Hyypän tutkimusten johtopäätös on, että yhteisöllisyydellä on myönteinen vaikutus terveyteen ja hyvinvointiin. Keskinäinen myötäeläminen, ystävyysuhteet ja toimivat vuorovaikutussuhteet edistävät niin fyysistä kuin psyykkistäkin terveyttä (Hyypä 2005, 19–32).

3.5 Kotoutuminen

Yhteisöllinen ja perhekeskeinen kotoutuminen on opinnäytetyöni tilaajana toimineen hankkeen yksi päätavoitteista. Kotoutuminen liittyy maahanmuuttoon. Maahanmuuttajalla tarkoitetaan Suomeen muuttanutta ulkomaalaista henkilöä, joka asuu Suomessa pidempään ja oleilee Suomessa muussa kuin matkailutarkoituksessa (Väestöliitto 2019b; Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 3§). Pakolainen on henkilö, jolle on myönnetty kotimaansa ulkopuolella kansainvälistä suojelua. Pakolaisuus voi liittyä esimerkiksi sotaan tai ihmisoikeusrikkomuksiin. Turvapaikanhakija hakee pakolaisen tavoin turvaa toisesta valtiosta. Turvapaikanhakijalla ei välttämättä ole kuitenkaan virallista henkilökohtaiseen vainoon perustuvaa pakolaisstatusta. Turvapaikkaa voi hakea toissijaisen suojeluun vedoten. (Pakolaisapu 2019ab; Sisäministeriö 2019.)

Kotoutumisesta puhuttaessa käytetään useimmiten yhdistelmää maahanmuuttajien kotoutuminen. Näen sanan maahanmuuttaja eräänlaisena yläkäsitteenä, jonka alla ovat yhtä lailla pakolaiset ja turvapaikanhakijat kuin myös työn, perheen ja opiskelun perässä Suomeen muuttaneet henkilöt. Kotoutuminen on tärkeää, olipa syy Suomeen muutolle mikä tahansa.

3.5.1 Tavoitteellinen kotoutuminen

Kotoutuminen on kaunis sana. Kotoutuminen on johdannainen sanasta koti. Koti merkitsee useimmille turvaa ja rauhaa. Kotoutuminen on olonsa tuntemista kotoisaksi. Se on tunnetta siitä, että *on kuin kotonaan*.

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) ei romantisoisi vaan määrittelee kotoutumisen näin:

Kotoutumisella -- tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutuksellista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. (mt., 3§.)

Lain määritelmässä näkyy kotoutumisen prosessimaisuus (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019a). Kotoutuminen on vuorovaikutuksellista kehitystä. Kotoutuminen tapahtuu kanssakäymisessä ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kotoutuminen on tavoitteellista. Lain mukaan päämäärä on varustaa maahanmuuttajia tiedoilla ja taidolla, joita tarvitaan Suomen yhteiskunnassa ja työelämässä. Kotoutumisen tavoite on saada maahanmuuttaja tuntemaan olevansa yhteiskunnan täysivaltainen, aktiivinen jäsen (Kotoutuminen 2019a).

Elinympäristön kodikseen kokeminen ei tarkoita maahanmuuttajan lähtökulttuurin ja oman äidinkielen unohtamista. On merkittävää, että myös kotoutumislaki tunnistaa tämän (1386/2010). Lapsen kehityksessä äidinkielellä on tärkeä rooli. Äidinkieli on osa lapsen identiteettiä. Äidinkielestä sanotaan, että sen on ajattelun, sydämen ja tunteiden kieli. On todettu, että oman äidinkielen taito edistää muiden kielten oppimista. Oman kielen ja kulttuurin ylläpitäminen on perustuslaillinen oikeus. (Opetushallitus 2016; Perustuslaki 731/1999, 17§.) Kotoutuminen on uuteen ympäristöön sopeutumisesta, mutta myös kulttuuristen juurten säilyttämistä.

Kotoutuminen on kaksisuuntaista. Samalla kun maahanmuuttaja kotoutuu tulokulttuuriin, niin valtaväestö muokkautuu yhä monikulttuurisempaan suuntaan. Ympäröivän yhteiskunnan monimuotoisuus haastaa, rikastaa ja avartaa valtaväestön ajattelua ja toimitapoja. Kotoutuminen on jatkuva prosessi, jossa yhteiskunta muuttuu. Onnistuakseen kaksisuuntainen kotoutuminen tarvitsee ennen kaikkea yhdenvertaisuuden

tunnustamista ja molemminpuolista sitoutumista maahanmuuttajien ja tulokulttuurin taholta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b; Kotouttaminen 2019b.)

3.5.2 Lasten kotoutuminen

”Suomen on keskityttävä naisten ja lasten kotoutumisen edistämiseen”, oli lopputulos OECD:n tekemässä Suomea koskevassa kotoutumisanalyysissä vuonna 2018. OECD, Organization for Economic Cooperation and Development, on kansainvälinen järjestö, joka tekee yhteistyötä hallitusten kanssa antamalla poliittisia suosituksia. OECD tekee maakohtaisia tutkimuksia ja analysoivat eri yhteiskunnan osa-alueita (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019c). OECD:n vuoden 2018 raportin yksi isoimmista huomioista oli maahanmuuttajataustaisten lasten heikko menestyminen suomalaisessa koulumaailmassa. Lasten kotoutuminen katsotaankin linkittyvän vahvasti kieleen ja oppimiseen (OECDpublishing 2018, 173–188).

Lapsen maahantulon iällä on yhteys lapsen kykyyn omaksua uusi kieli. Uuden kielen oppiminen on sitä helpompaa, mitä varhaisemmassa vaiheessa kielelle altistuu. Kielellinen kyvykkyys puolestaan heijastuu kognitiivisiin taitoihin, joita koulumaailmassa tarvitaan. (Ansala, Hämäläinen & Sarvimäki 2014, 55.) Huomasin tämän, tosin pienessä mittakaavassa, tutkimushaastattelua tehdessäni. Itäafrikkalaisen 8-vuotiaan suomen kielen taito oli parempi kuin 16-vuotiaan, vaikka he olivat olleet maassa yhtä kauan. Molemmissa perheissä lapset puhuivat paremmin suomea kuin vanhempansa.

Kielitaito ja kotoutuminen kulkevat käsikädessä. Kotoutumisen vahvistamisessa onkin oleellista kielellisten valmiuksien varhainen tukeminen. Kielen oppimisen lisäksi lapsen kotoutumiseen vaikuttaa vanhempien kotoutuminen. Vanhemmat ovat lasten ensisijaisia kasvattajia. Vanhempien kotoutumisen tukeminen heijastuu koko perheeseen. (Kotouttaminen 2019c.)

Liikunta, kulttuuri ja harrastukset ovat lasten kotoutumisessa tärkeitä elementtejä. Nämä luovat arkisen areenan valtaväestön ja maahanmuuttajataustaisen lasten yhteistoiminnalle. Kotoutuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa, niinpä vapaa-ajan toiminta, joka mahdollistaa vuorovaikutuksen, edistää kotoutumista. (Kotouttaminen 2019c; Kotoutumislaki 1386/2010, 3§.)

3.6 Vapaaehtoistoiminta

Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen yksi tavoitteista on ollut vapaaehtoistoiminnan kehittäminen pakolaistaustaisten perheiden parissa. Hyrrä-vertaiskehittämisen ryhmät ovat ideoineet tapahtumia alkuvaiheen kotoutujille ja ystäväperhetoimintaa on rakennettu yhdessä valtaväestön kanssa. Hankesuunnittelija Turuselle (2019e) oli ollut yllättävää huomata, ettei useissa pakolaisten äidinkieliissä ole lainkaan sanaa vapaaehtoistyölle. Turunen sanoikin, että vapaaehtoistoiminnan merkityksen avaaminen vaati hankkeen alussa tulkin apua. Hankkeessa on käytetty rinnakkain vapaaehtoistyön kanssa sanoja yhteistoiminta ja yhdessä tekeminen.

Opinnäytetyössäni käytän rinnakkain sanoja vapaaehtoistyö, vapaaehtoistoiminta ja yhteistoiminta. Vapaaehtoistyö on Suomessa vakiintunut sana ja käsite. Alan kirjallisuudesta määritelmiä vapaaehtoistoiminnalle löytyy moniakin:

Vapaaehtoistyö on osallistumista vuorovaikutukseen perustuvaan organisoituun auttamis- ja tukitoimintaan, joka tähtää henkisen ahdingon lievittämiseen tai elinoloihin liittyvän puutteen korjaamiseen. Vapaaehtoistyötä ei tehdä taloudellisena yritystoimintana, palkkatyönä eikä erityisenä harjoitteluna, vaan tehtävään valmennusta saaneen auttajan motiivi pohjautuu ajatukseen, että hän voi olla avuksi ja oppii jotakin tärkeää. (Eskola & Kurki 2001, 10.)

Palkaton, vapaasta tahdosta kumpuava yleishyödyllinen toiminta, joka useimmiten on organisoitu jonkun tahon avustuksella. (Nylund & Yeung 2005, 15.)

Vapaaehtoistoiminta (STKL 2005) on ihmisten auttamista ja tukemista tavallisen ihmisten tiedoin ja taidoin. Vapaaehtoistoiminnaksi voidaan määritellä yksittäisten ihmisten ja yhteisöjen hyväksi tehty toiminta, josta ei saa rahallista korvausta, joka tehdään ilman pakkoa ja jota kulttuurissamme ei pidetä velvollisuutena perhettä tai sukua kohtaan. (Porkka 2009, 60.)

Kaikissa näissä vapaaehtoistoiminnan määritelmissä on löydettävissä yhteinen punainen lanka. Voisikin tiivistetysti sanoa, että vapaaehtoistyö on palkatonta vapaaehtoista auttamistoimintaa. Määritelmissä on nähtävissä myös painotuseroja. Eskola ja Kurki (2001) nostaa esille vapaaehtoistoimijan itselleen saaman hyödyn uuden oppisena myötä. Nylund ja Yeung korostaa, että vapaaehtoistoiminta on jossakin määrin organisoitua. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen (2005), nykyisen Sostin, määritelmässä tuodaan esille vapaaehtoistoimijan tietotaito. Vapaaehtoistoiminta ei ole lähtökohdil-

taan ammattityötä, johon vaadittaisiin alan koulutus tai valtion lakisääteisten tehtävien noudattamista (Mykkänen-Hänninen 2007, 33–35). Vapaaehtoistyöhön voi osallistua tavallinen kansalainen, rinnalla kulkijan roolissa, niillä tiedoilla ja taidoilla, joita hänellä on (mt., 12).

3.6.1 Vapaaehtoistoiminta kotoutumisen välineenä

Vapaaehtoistoiminta Suomessa on vahva osa yhteiskuntaa. Vuonna 2018 42% suomalaisista oli tehnyt vapaaehtoistyötä ja siihen oli käytetty keskimääräinen 15 tuntia kuukaudessa (Stranius 2018, 8–9). Vapaaehtoistoiminta ei ole kansalaisen velvollisuus vaan oikeus. On tutkittu, että auttaminen ja toisen huomioiminen tekee onnelliseksi ja lisää hyvinvointia (Yle 2016; Ojanen 2018). On myös arvioitu, että Suomessa vapaaehtoistyön arvo rahassa olisi jopa kuusi miljardia euroa vuodessa (Kalmari 2018, 6–7). Vapaaehtoistoiminta on merkittävä osa demokratiaa, jolla on positiivisia vaikutuksia niin yksilölle kuin yhteisöllekin.

Maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseen on kehitetty vuosien varrella monenlaista toimintaa ja hanketta (Kotouttaminen 2019d). Kotoutumista käsiteltiin edellisessä osiossa. Tässä keskityn vapaaehtoistoiminnan kotouttavaan vaikutukseen, josta on viime vuosina puhuttu yhä enemmän. Käytän tässä kohtaa tarkoituksella käsitettä maahanmuuttaja, vaikka opinnäytetyöni aineisto muutoin keskittyy pakolaisiin. Vapaaehtoistoiminnasta puhuttaessa en näe syytä erotella maahan muuton perustetta.

Yeteshawork B. Berhanu (2017) on tutkinut vapaaehtoistoiminnan merkitystä maahanmuuttajan kotoutumiselle. Kansainväliset tutkimukset, yhdessä suomalaisen tutkimuksen kanssa osoittavat, että vapaaehtoistoiminnasta on monenlaista hyötyä niin maahanmuuttajataustaiselle kuin valtaväestötaustaisellekin toimijalle. Maahanmuuttaja ja valtaväestön edustaja saavat vapaaehtoistoiminnasta areenan yhteiselle kohtaamiselle. Maahanmuuttaja oppii kieltä ja kulttuuria, valtaväestö sopeutuu monimuotoisuuteen. Vapaaehtoistyössä maahanmuuttaja saa kokea olevansa osa yhteiskuntaa. Vapaaehtoistoiminnassa voi verkostoitua ja hankkia epävirallista koulutusta. Tämä puolestaan edistää maahanmuuttajan edellytyksiä työelämään. (mt., 2017.)

Vapaaehtoistyö on voimaannuttavaa. Vapaaehtoistoiminta kotouttaa. Totesin tämän myös haastateltavieni kertomusten perusteella. He olivat alaikäisiä, mutta heidän vastauksissaan oli havaittavissa samoja teemoja kuin edellä mainitussa tutkimuksessa. Lapset olivat kokeneet mukavaksi sen, että olivat olleet mukana hankkeen yhteistoinnissa. Heistä oli ollut mukavaa jakaa toisille lapsille ilmapalloja ja ilahduttaa muita. He olivat tutustuneet valtaväestöön, oppineet suomea ja Suomen kulttuurista. Vapaaehtoistoiminta lasten kotoutumisen välineenä olisi mielenkiintoinen lisätutkimuksen aihe.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Edellisessä luvussa rakensin opinnäytetyö tietoperustaa avaamalla opinnäytetyön tärkeitä käsitteitä.

Tässä neljännessä luvussa kerron tutkimukseni teknisestä puolesta. Kerron mitä laadullinen tutkimus on, miksi päädyin siihen ja millä metodein toteutin tutkimusaineiston keräämisen.

4.1 Tutkimusstrategian valinta

Suomisanakirja (2019) määrittelee sanan strategia perusluonteiseksi toimintasuunnitelmaksi. Tutkimusta ei voi tehdä ilman suunnitelmaa. Pitää päättää mitä ja miten tutkitaan. Tutkimusstrategian aivan ytimessä on kaksi toisistaan poikkeavaa tutkimussuuntausta; teoreettinen ja empiirinen. Teoreettinen tutkimus perehtyy tutkimuskirjallisuuden pohjalta käsiteltävään aiheeseen luoden käsitteitä ja ajatusrakennelmia ilman välitöntä kontaktia tutkimuskohteen kanssa (Koppa 2015a). Empiirinen tutkimus puolestaan perustuu juuri tutkittavan kohteen havainnoinnille. Empiirisessä tutkimuksessa tieto perustuu kokemukseen ja fyysisiin havaintoihin. Empiirisen tutkimuksen keskiössä on kokemus tutkittavasta kohteesta (Koppa 2015b).

Tutkimusstrategia on perusteiltaan siten joko teoreettista tai empiiristä. Opinnäytetyöni oli strategialtaan empiiristä. Olin suoraan kontaktissa tutkittavan kohteen kanssa haastattelujen kautta. Tuotettu tieto nousi kokemuksesta ja havainnoinnista haastattelutilanteissa ja tutkimusaineistosta tehdyistä päätelmistä.

Strategian valinnasta tutkimus etenee menetelmän valintaan. Tieteellisen tutkimuksen maailmassa tutkimusmenetelmät jaetaan perinteisesti kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen tutkimustapaan. Edellinen tarkoittaen pelkistetysti numeraalista ja jälkimmäinen laadullista tutkimusta. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 21–33.) Eskola ja Suoranta esittävät kirjassaan Johdatus laadulliseen tutkimukseen (2008, 14) kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen (McLaughlinin) vastinparitaulukkona. Menetelmiä ei ole tarkoituksenmukaista asettaa toisiaan vastaan, mutta luettelosta hahmottaa tutkimussuuntauksien eroavaisuudet (Eskola ym. 2008, 14). Esitän vastinparit opinnäytetyöni kannalta soveltuvien osien:

- kvalitatiivinen – kvantitatiivinen
- subjektiivinen – objektiivinen
- induktiivinen – deduktiivinen
- osallistuva havainnointi – kyselylomaketekniikat
- ymmärtäminen – selittäminen

Kvalitatiivinen tutkimus on ensinnäkin subjektiivista. Subjektiivisuus näkyy laadullisessa tutkimuksessa tutkittavan kohderyhmän koossa. Laadullisessa tutkimuksessa harvoin tutkitaan määrällisesti suurta joukkoa, vaan tutkimuksessa annetaan ääni rajatulle, usein lukumäärältään pienelle ihmisryhmälle. (Hakala 2015, 19–23.) Toisaalta subjektiivisuus näkyy myös tutkijan roolin korostumisena. Laadullisella tutkimuksessa tutkija on vuorovaikutuksessa tiedonantajien kanssa ja tapaa heitä usein henkilökohtaisesti haastattelu- ja havaintotilanteissa. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkija ei välttämättä ole lainkaan itse kontaktissa tutkittavien kanssa. Tutkimuskyselyt tehdään sähköisesti, joita analysoidaan etäällä ja numeraalisesti. Etäältä tehtyä tutkimusta pidetään yleisesti enemmän objektiivisena (mt., 19–23).

Toiseksi laadullinen tutkimus on induktiivista. Induktiivisuus tulee varmimmin ilmi tutkimuksen johtopäätöksissä. Induktiivisuus tarkoittaa, että yksittäistapauksia ei

voida käyttää varmuudella yleistyksinä suurelle joukolle, mutta niiden voidaan kuitenkin päätellä todennäköisesti soveltuvan muissakin vastaavissa tapauksissa. Induktiivisessa tutkimuksessa yksittäistapauksista pyritään tekemään yleistyksiä (mt., 22; Kananen 2013; 49). Deduktiivisessä päättelyssä, joka on tyypillistä kvantitatiivisessa tutkimuksessa, logiikka toimii päinvastoin. Yleistyksestä tehdään päteviä johtopäätöksiä yksittäistapausta varten. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 25; Peda.net 2019; Kananen 2013, 50.)

Kolmanneksi laadullinen tutkimus käyttää osallistavaa havainnointia tutkimusmetodinaan. Kvantitatiivinen tutkimus on tunnettu kyselylomakkeistaan. Osallistava havainnointi tarkoittaa, että tutkija osallistuu jollakin tapaa tutkimuskohteen toimintaan (Eskola & Suoranta 2008, 98). Kvantitatiivisessa tutkimuksessa perusoletus on, että tutkimuskohde on etäällä, tutkijasta riippumaton. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittava kohde ja tutkija toimivat puolestaan vuorovaikutuksessa (Hirsijärvi & Hurme 2000, 23).

Neljänneksi kvalitatiivinen tutkimus pyrkii ymmärtämään ilmiötä. Kvantitatiivinen selittää niitä. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä empaattisen ymmärtämisen päämäärä. Tutkija tahtoo tutkimuksessa tuoda esille tutkittavan näkökannan ja ymmärtää sitä. (Eskola & Suoranta 2008, 16; Hirsijärvi & Hurme 2000, 24.) Kvantitatiivisessa, määrällisessä tutkimuksessa pyritään selittämään ilmiöiden syy-seuraussuhteita ja ilmiöiden yleisyyttä tilastojen valossa (Koppa 2015c.)

Tutkimussuuntauksien välillä on ollut jännitteitä, mutta nykytutkimukselle on ominaista, että menetelmiä yhdistellään. Kvantitatiivinen tutkimus voi hyötyä kvalitatiivisen tyypillisiä metodeista, kuten haastattelusta ja havainnoinnista. Laadullista tutkimusta auttaa puolestaan kyselylomakkeet, joita voi käyttää tutkimusaiheen kartoittamiseen, ennen avoimia haastatteluja. (Eskola & Suoranta 2008, 13–14; Hirsijärvi & Hurme 2000, 21–33.)

Opinnäytetyössäni, kuten tieteellisessä tutkimuksessa yleisesti, tutkimuksen lähestymistapa valikoitui tutkimuksen tarkoituksen mukaan. Opinnäytetyön aihe puettuna tutkimuskysymykseksi on: miten pakolaistaustaiset lapset kokivat osallisuuden Yhteisöllinen kotoutuminen – hankkeen toiminnoissa? Kysymyksestä itsestä löytyi muutama tärkeä suuntaviitta tutkimuksen muodon valitsemiselle. Ketä on tarkoitus haas-

tatella? Lapsia. Mitä heiltä halutaan tietää? Kokemuksia osallisuudesta. Missä kokemukset ovat muodostuneet? Hankkeen toiminnoissa. Kvantitatiivinen, numeraalinen, joka on usein tarkoin strukturoitu ja tilastotieteeseen pohjautuva tutkimusmenetelmä, ei istunut tämän opinnäytetyön tarkoituksiin. Laadullinen tutkimus, joka on luonteeltaan subjektiivista, induktiivista, osallistuvaa ja ymmärtämiseen pyrkivää, toimi parhaiten tällaisessa tutkimuskysymyksessä ja -asetelmassa.

Haastattelu on yksi tutkimusaineiston keruumenetelmistä. Haastattelu on päämäärätietoista keskustelua, jonka tavoite on kerätä informaatiota (Hirsijärvi & Hurme 2000, 42). Haastattelu sopii menetelmäksi erityisesti silloin, kun halutaan korostaa ihmistä subjektina, aktiivisena merkityksiä luovana osapuolena. Haastateltavalle tahdotaan antaa vapaus kertoa käsiteltävästä aiheesta omin sanoin (vrt. kyselylomake, jossa vastausvaihtoehdot ovat valmiina). Haastattelulla voidaan muun muassa selventää ja syventää tutkittavaa aihetta. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 34–37; Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 204–207; Eskola & Suoranta 2008, 85.)

Haastattelu on joustava menetelmä. Haastattelun aikana haastattelija voi tehdä tarkempia kysymyksiä ja havainnoida haastateltavaa. Haastattelutilanteessa tärkeää ovat sanat ja *kuinka* sanat sanotaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 86). Hirsijärvi & Hurme (2000, 35, 41–43) tähdentää, että tutkijan tehtävä on kuvata haastateltavan käsityksiä, kokemuksia, ajatuksia ja jopa tunteita. Haastattelijan rooli ei ole yksinkertainen. Haastattelemisen vaatiikin haastattelijalta harjoitusta ja taitoa.

Tutkimushaastattelun toteutin puolistrukturoituna. Kysymykset etenivät samantapaisina haastattelusta toiseen. Lapset saivat vastata kysymyksiin avoimesti omin sanoin. Puolistrukturoidulle haastattelulle on tyypillistä, että haastattelurungossa on jotakin lukkoon lyötyä ja jotakin ei (Hirsijärvi & Hurme 2000, 47). Tämä näkyi tässä haastatteluasetelmassa juuri siinä, että kysymysjärjestys oli ennalta laadittu, mutta vastaukset lapset kertoivat omin sanoin. Lasten vastauksille oli täysin avoin ja vapaa tila. Heillä ei ollut monivalintatehtävää, josta valita heidän kokemustaan parhaiten kuvaileva vaihtoehto. Haastattelukysymykset muodostuivat valokuviin liittyvistä avoimista kysymyksistä, Peukku-kysymyksistä ja lapsen osallisuuteen liittyvistä yhdeksästä kysymyksestä. Ainostaan Peukku-kysymykset olivat strukturoidut, jossa haastateltavilla oli kolmesta vaihtoehdosta esitettävä yksi osuvin. Haastattelun ja sen etenemisestä kerron enemmän seuraavissa kappaleissa.

4.2 Haastattelusta

Valitsin opinnäytetyöhöni laadullisen tutkimuksen lähestymistavaksi, jonka toteutin haastattelemalla seitsemää eri hankkeen toimintaan osallistunutta lasta. Lapset olivat 8–16-vuotiaita, kotoisin Itä-Afrikasta ja Lähi-Idästä. Lapset olivat tulleet perheenyhdistämisen kautta Suomeen. Yksi molempien perheiden vanhemmista oli ensin tullut turvapaikanhakijoina Suomeen, saaneet oleskeluluvan ja pakolaisstatuksen. Tämän jälkeen kotimaahan jääneet perheenjäsenet olivat hakeneet oleskelulupia ja saapuneet Suomeen.

Haastattelun punaisena lankana käytin yhdeksää lasten osallisuuden periaatetta (Pelastakaa Lapset 2019f). Yhdistyneiden kansakuntien alaisuudessa toimii lasten oikeuksien komitea, jonka päätehtävä on laatia kommentteja ja tulkintoja yleissopimuksen artikloista (Lapsiasia 2019a). Vuonna 2009 lapsen oikeuksien komitea antoi yleiskommentin liittyen sopimuksen artiklaan 12; *lapsen oikeus tulla kuulluksi*. (Lapsiasia 2019b). Pelastakaa Lapset käytti tätä lausuntoa kivijalkanaan luodessaan yhdeksän periaatteen ohjeistuksen lasten osallisuuden toteuttamisesta toiminnassaan (Pelastakaa Lapset 2019f). Yksinkertaistin teesit lasten kielelle ja loin teesien pohjalta helposti lähestyttävät haastattelukysymykset.

Haastattelua valmistelin tarkoin ja harkitusti. Näin tärkeäksi huomioida erityisesti kolme asiaa: lapsen iän ja kehitystason, lapsen kulttuurin ja kielen ja kolmanneksen itse haastatteluasetelman. Lapsen iän otin huomioon käyttämällä kuvia apuna haastattelussa. Haastattelun alkuun otin ilmapiiriä ja luottamusta avaavan Myrkkysieni-leikin. Varauduin lapsen eri taustakulttuuriin ja kieleen luomalla erityisen selkokielisä kysymyksiä. Itäafrikkalaisten lasten haastattelussa oli mukana tulkki. Lähi-Idästä kotoisin olevan perheen lapset olivat olleet Suomessa reilu vuoden kauemmin kuin itäafrikkalaiset lapset. He osasivat paremmin suomen kieltä, eikä tulkkia tarvittu. Haastatteluasetelma, jossa vieras aikuinen tulee kysymään lapsilta kysymyksiä korkeakoulun tehtävää varten, oli lapsista varmasti erikoinen. Ymmärsin, ettei tällainen ole heille tavanomaista. Huomioin tämän käymällä hankkeen työntekijän kanssa ennen virallisia haastatteluja tutustumiskäynnillä. Kerroin lapsille, miksi heitä haastateltiin ja miksi heidän kokemustensa kuuleminen oli tärkeää.

Ennen haastattelua arvioin, että haastavaksi haastattelun objektiivisuuden kannalta voisi tulla lapsen luontainen taipumus miellyttää aikuista. Lapsia pitää kohdella erityisen huomaavaisesti, sillä he ovat helposti johdateltavissa (Hyvärinen 2018). Pysin sanoittamaan ja luomaan ilmapiriin, jossa lapsi sai kertoa avoimesti ja rehellisesti oman mielipiteensä. Koin, että onnistuin siinä. Lähi-Idän lasten vastauksissa kuitenkin aistin auktoriteetin miellyttämisen tarpeen. Tuli vaikutelma, että heille oli tärkeämpää, että aikuinen olisi tyytyväinen heidän vastauksiinsa. Eräs haastateltava kommentoi yhden kysymyksen kohdalla; ”en ole varma mitä minun *pitäisi* vastata tähän.” Toisaalta saman perheen lapset olivat aidosti hyvin ulospäinsuuntautuneita ja heistä välittyi ilo, että saivat olla haastateltavana.

Lapsilta pyysin kirjallinen suostumuksen haastattelun tekemiseksi. Alle 15-vuotiaiden vanhemmilta pyysin myös suostumuksen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 9). Haastattelusuoistumus-lomake on nähtävissä opinnäytetyön liitteissä (Liite 1). Lapsille kerroin, että nauhoitan haastattelun, mutta myöhemmin nauhoitus hävitetään, kun sitä ei enää tarvita. Lapsille painotin, että heidän henkilöllisyytensä ei ole tunnistettavissa opinnäytetyössä ja kaikkea heidän kertomaa käytetään luottamuksellisesti vain opinnäytetyötä varten.

Haastattelupaikan valinta ei ollut samantekevää. Harkitsin järjestön toimistoa, mutta toimistoympäristö olisi voinut jännittää lasta liikaa. Kahvilassa ei välttämättä olisi saanut rauhaa keskustelulle ja ulkona olisi voinut juoksentelu kiinnostaa kysymyksiä enemmän. Näistä syistä päätin pitää haastattelun lasten kotona. Koti ympäristönä on tuttu ja vähentää jännitystä. Mietin ennen haastattelua, että koti haastattelu-ympäristönä voisi tuoda kuitenkin omat haasteensa. Kodissa on omanlaisensa virikkeet, kuten TV ja lasten omat lelut. Muiden perheenjäsenien läsnäolo, vaikka olisivat toisessa huoneessakin, voisi vaikuttaa haastattelutilanteeseen. Koin kuitenkin tärkeäksi pitää haastattelun kotona. Olin lapsille vieras ihminen, enkä halunnut viedä heitä pois vanhempiensa läheltä. Loppujen lopuksi pelko kotiympäristön rauhattomuudesta osoittautui vääräksi. Molemmissa kodeissa haastattelu tapahtui lastenhuoneessa, joka oli rauhoitettu haastattelua varten. Sanoin perheille heti aluksi, ettei huoneeseen saa tulla muita, eikä oven takana saa ”salakuunnella”. Lapset ja vanhemmatkin uskoivat, eikä yhdessäkään seitsemässä haastattelussa tullut keskeytyksiä.

Haastatteluajaksi arvioin 20–30 min per lapsi. Arvioitu aika toteutui. Haastattelut kestivät 17–34 minuutin välillä. Tulkatut haastattelut luonnollisesti kestivät pidempään kuin ei tulkatut. Osa lapsista kertoi hyvinkin laveasti tapahtumista, toiset ytimekkäämmin. Haastattelun kestoa voisi tarkastella kriittisesti. Kuinka paljon syvää tietoa voidaan saada vajaassa puolessa tunnissa? Kysymys on mielestäni aiheellinen. Laadullisen tutkimuksen haastattelut voivat kestää jopa tunteja. Mitä pidemmät haastattelut, sitä enemmän tutkimusainestoa. Mielestäni haastattelun ajallinen kesto oli kuitenkin tässä tutkimuksessa perusteltua. Lasten keskittymiskyky on aikuista rajatumpi. Jos olisin vennyttänyt haastattelua tuntiin, kuinka merkityksellisiä vastauksia olisin saanut mahdollisesti väsyneiltä ja levottomilta lapsilta? Haastattelun tuloksista, jotka esittelen myöhemmin, on nähtävissä, että ajallisesti verrattain lyhyistäkin haastatteluista nousi esiin tärkeitä ja oivaltavia lasten osallisuutta koskevia huomioita.

Haastattelut tapahtuivat lokakuussa 2019. Hankesuunnittelijan kanssa kävimme perheissä ennen virallista haastattelukertaa. Tutustumiskäynti oli tarpeen. Lasten vanhemmat näkivät minut ja minä heidät. Sain ensivaikutelman siitä, millaisia lapset olivat ja mikä heidän kielitaitonsa taso oli. Tutustumiskerta vaikutti siihen, että itäafrikkalaisten lasten haastatteluun pyydettiin tulkki mukaan. Ymmärsin myös entistä paremmin, miten tärkeää oli tehdä haastattelusta lapsiystävällinen ja leikkisä.

4.3 Haastattelun eteneminen

Haastattelu alkoi sillä, että kertosin lapselle, miksi kysyn häneltä kysymyksiä. Tästä olimme jo keskustelleet tutustumiskäynnillä, mutta halusin varmistaa, että lapsi ymmärsi, mitä varten haastattelu oli järjestetty. Kerroin, että olen opiskelija ja minun tehtävänäni on kirjoittaa iso kirjallinen työ. Olin tulostanut otteen eräästä Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäyttyöstä ja näytin sitä lapsille. Kerroin, että haluan haastatella lapsia ja kysyä heiltä mitä he olivat tehneet ja millaista oli ollut olla mukana Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen toiminnassa. Huomasin, että hanke-sana oli vaikeasti ymmärrettävä. Käytinkin sittemmin muotoa: mitä teit ja millaista oli olla mukana tapahtumissa, joissa hanketyöntekijä Titta oli mukana? Molempien perheiden lapset yhdistivät hankkeen toiminnan ja hankkeen työntekijän Titan. Hanke oli heille

yhtä kuin Titta. Painotin, että lasten kokemukset ovat tärkeitä, jotta lasten kanssa töitä tekevät ihmiset voisivat huomioida lapset yhä paremmin toiminnassaan.

Haastattelu lähti varsinaisesti käyntiin ilmapiiriä avaavalla Myrkkysieni-leikillä. Myrkkysieni on helppo ja hauska perinneleikki. Asetin pieniä leluja lattialle Lähi-Idän perheessä koko haastattelu tapahtui lattialla istuen, itäafrikkalaisessa oli tuolit ja pieni pöytä. Mukana leikissä oli muun muassa palapelin palanen, pikkuauto, legokuutio ja muumifiguuri. Kerroin leikin säännöt: toinen pelaajista laittaa silmät kiinni, jonka aikana toinen valitsee leluista *myrkkysienen*. Sitä, mikä leluista on *myrkkysieni*, ei saa kertoa pelikaverille. Kun myrkkysieni on valittu, silmät saa avata. Lelut tulee kerätä yksi kerrallaan. Kun pelikaveri ottaa sen lelun, joka on valittu myrkkysieneksi, tulee huutaa ”myrkkysieni”! Peli päättyy ja lasketaan, kuinka monta lelua ehti kerätä ennen kuin osui myrkkysieneen. Sama leikki leikittiin kaksi kertaa niin, että haastateltava ja haastattelija, molemmat sai vuorollaan valita myrkkysienen. Lopuksi se, joka keräsi enemmän sieniä, oli voittaja. Myrkkysieni-leikki oli suosittu molemmissa perheissä. Leikki oli kaikille lapsille uusi, eikä kukaan ollut pelannut sitä aiemmin. Leikistä tuli haastattelukokonaisuuden yksi onnistuneimmista asioista. Lähi-Idän perheessä isä ja äiti halusivat leikkiä myös tätä samaa leikkiä. Illan päätteeksi haastattelija yhdessä lasten ja heidän vanhempiensa kanssa pelasi uudelleen Myrkkysientä heidän olohuoneensa lattialla!

Avausleikin jälkeen pyysin lapsia kertomaan oman nimen, iän ja kotimaan lisäksi kolme asiaa itsestään. Kerroin myös itse lapsille itsestäni samat asiat. Lapsilta tuli hauskoja vastauksia. Yksi kertoi, ettei tykkää kesästä ja toinen sanoi pitävänsä elokuvien tekemisestä. Itse kerroin, että nautin pullan leipomisesta ja autolla ajamisesta mutten pidä auton parkkeeraamisesta.

Tästä haastattelu eteni varsinaiseen osioon, jossa levitin parikymmentä valokuvaa, jotka oli otettu Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen toiminnoissa. Kuvia olisi ollut enemmänkin, mutta en nähnyt järkeväksi ottaa niitä isoja määriä osaksi haastattelua. Kuvien avulla autoin lapsia muistamaan. Kysyin heiltä, että missä toiminnoissa olivat olleet, mitä olivat siellä tehneet ja miltä se oli heistä tuntunut. Pyrin mahdollisimman avoimiin kysymyksiin. Valokuvat oli onnistunut keino haastattelussa. Haastattelujen

edetessä ymmärsin, etteivät haastattelut olisi todennäköisesti onnistunut lainkaan ilman niitä. Kuvien avulla lapset pääsivät hetkessä kosketuksiin kokemusten ja muistojen kanssa.

Valokuvia oli kuudesta, seitsemästä eri tapahtumasta: Laukaan sataman perhetapahtuma, Lumitähti-mökillä tapahtunut vapaaehtoisten valmennus Muuramessa, Mahdollisuuksien Tori -tapahtuma Jyväskylässä, Kuokkalan monikulttuurinen basaari-, Mäki-Matin Perhepuiston Opin ja osaan -tempaus ja maatilavierailu. Itäafrikkalaisten haastattelussa oli myös kuvia Yläkaupungin Yö -tapahtumasta, tivolistista ja etnisestä kulttuuri-illasta. Näitä kuvia en käyttänyt toisessa perheessä, sillä tiesin etteivät he olleet osallistuneet niihin.

Kuvaosiota seurasi neljä ytimekästä Peukku-kysymystä. Peukku-kysymyksillä viitataan Opintokeskus Siviksen ja Suomen Parkinson -liiton (2012–2013) yhdessä kehittämään yhdistysten toiminnan arviointiin luotua Paukuista Peukkuihin -malliin. Yhdistys voi mallilla punnita toimintansa sosiaalista hyötyä (mt., 2–5). Sovelsin mallia niin, että jätin tarkoituksella Paukut -kohdan käyttämättä, sillä Paukuista saatu informaatio ei olisi ollut relevanttia lapsia haastateltaessa. Paukuilla tarkoitetaan tässä yhdistyksen resursseja kuten rahaa ja vapaaehtoisten määrää. Peukut puolestaan kohdistuvat suoraan toiminnan hyötyihin. Pyysin lapsia nostamaan peukun ylös, laittamaan sen keskitasoon tai näyttämään peukkuja alaspäin jokaisen kysymyksen kohdalla, sen mukaan mitä pitivät hankkeen toiminnoissa mukanaolosta. Kerroin, että ylhäällä oleva peukku tarkoitti ”tosi hyvää”. Keskellä oleva merkitsi ”ihan ok” ja alas näyttävä peukku ”ei yhtään kiva”. Peukku-mallin kysymykset Paukuista Peukkuihin -mallin mukaisesti: 1. Kannattiko olla mukana? 2. Tuliko toiminnasta hyvä mieli? 3. Tunnetko voivasi paremmin? 4. Opitko uutta? Peukku-kysymykset toimivat selkeästi paremmin nuorimpiin lapsiin. 8-vuotias innostui nostamaan kaksi peukkuja ylös useampaan otteeseen. 16-vuotias näytti peukkuja vain varovasti, mutta vastasi sanallisesti.

Valmistautuessani haastatteluun ajattelin, että merkittävämmät tiedot aineiston kannalta saisin varmaankin haastattelun pääosiossa, jossa esitin yhdeksän lasten osallisuuden periaatteeseen pohjautuvaa kysymystä. Näin tapahtuikin, mutta huomasin, että haastattelun alussa ollut valokuvaosio, kuten myös Peukut-kysymykset, toivat esiin hyviä huomioita lasten kokemuksista. Osittain viimeisen osion kysymykset ja vas-

taukset olivat jopa päällekkäisiä alun valokuvien avoimen kysymyksen kanssa. Esimerkiksi *miltä sinusta tuntui olla mukana*-kysymys toistui muutamaankin otteeseen haastattelun aikana.

Seuraavaksi esittelen yhdeksän lapsen osallisuuden periaatetta ja niiden pohjalta ”lasten kielelle” muotoilemani kysymykset. On oleellista nähdä periaate ja siihen liittyvä lapsiystävällinen kysymys. Tällä demonstroin sitä, miten aikuisten maailma ja kieli on usein hyvin kaukana lapsen kieli- ja kokemustasosta. Kysymyksiä muotoillessani huomasin, miten yllättävän vaikeaa on astua pois aikuisten käsitteistä ja tavasta ilmaista asioita.

Kaikkien toimintojen, joihin lapsi osallistuu, tulee olla (Pelastakaa Lapset 2019f):

- 1) Avoimia ja informatiivisia: lapsille pitää antaa ymmärrettävää tietoa heidän oikeudestaan ilmaista näkemyksiään ja saada ne otetuksi huomioon.
Kysymys: Keneltä sait tietoa toiminnasta?
- 2) Vapaaehtoisia: lapsia ei saa pakottaa ilmaisemaan näkemyksiään vastoin tahtoaan.
Kysymys: Miten tulit lähteneeksi mukaan tapahtumiin? Mikä sai sinut lähtemään?
- 3) Kunnioittavia: lasten näkemyksiin on suhtauduttava arvostavasti.
Kysymys: Miltä sinusta tuntui olla mukana tapahtumissa? Pienille: Kun olit siellä paikassa x, niin millainen tunne sinulla oli täällä sisällä, sydämessä.
- 4) Merkityksellisiä: keskustelunaiheilla on oltava merkitystä heidän elämässään, ja lasten on päästävä hyödyntämään tietojansa, taitojaan ja kykyjään.
Kysymys: Millaisista asioista tapahtumissa juteltiin? Mitä sinulle jäi mieleen? Miksi tämä jäi mieleen?
- 5) Lapsille sopivia: ympäristöt ja työskentelytavat pitäisi mukauttaa lasten valmiuksia ja kiinnostusta vastaaviksi.
Kysymys: Millaista tekemistä tapahtumissa oli? Mikä jäi erityisesti mieleen?
- 6) Kaikille avoimia: kaikille on tarjottava yhdenvertainen mahdollisuus osallistua, ja syrjäytymisvaarassa olevia lapsia on erityisesti rohkaistava.
Kysymys: Millä tavalla sinä sait olla mukana tapahtumissa? Käänteisesti: Jos sinusta tuntui, että et saanut olla mukana, niin millä tavalla sinä et saanut olla mukana tapahtumassa?

- 7) Koulutukseen perustuvia: vetäjien toiminnan tulee olla osaavaa ja luotettavaa:
Kysymys: Kuka sinua neuvoi ja opasti? Miltä se tuntui, osasivatko he neuvoa?
- 8) Turvallisia ja riskit huomioivia: lasten suojeleminen on aina etusijalla, sillä osallisuuden saattaminen saattaa myös liittyä riskeihin.
Kysymys: Jännittikö tai pelottiko sinua jokin asia? Olisitko halunnut lähteä kesken tapahtuman kotiin?
- 9) Vastuullisia: lapsille on kerrottava, miten heidän näkemyksiään on tulkittu ja käytetty.
Kysymys: Tiedätkö ja muistatko mitä varten sinua haastateltiin?

Lapsen osallisuuden periaatteiden tulkitseminen ja muotoileminen lapselle ymmärrettävään muotoon oli haastavaa, mutta haastattelun onnistumisen kannalta todella tärkeää. Ei ole riittävää, että haastattelijat ymmärtävät kysymykset, vaan oleellista on, että haastateltava ymmärtää ne.

Haastattelu päättyi näihin yhdeksään kysymykseen. Lopuksi jokainen lapsi sai valita itselleen muistoksi tarroja. Huomasin, että vanhemmatkin lapset, 14- ja 15-vuotiaat liimasivat tarrat saman tien puhelimen ja lompakon kanteen. Haastattelu alkoi Myrkysieni-leikistä ja päättyi tarroihin. Näin, että haastattelusta jäi lapsille hyvä mieli.

5 AINEISTON PURKU JA ANALYYSI

Tutkimusaineisto koostui haastatteluista. Haastatteluiden jälkeen lähdin työstämään haastattelumateriaalia purkamalla sen osiin. Tässä luvussa käyn läpi toimenpiteet liittyen tutkimusaineistoni käsittelemiseen ja analysointiin.

5.1 Litteroinnista

Haastattelun jälkeen litteroin eli puhtaaksi kirjoitin haastattelut. Nauhoitukset onnistuivat eikä teknisiä ongelmia esiintynyt. Litteroin aineistoin pääpiirteittäin puhekielille. Kirjoitin lasten sanat ja ilmaisut niin kuin he itse haastattelussa ne ilmaisivat.

Itäafrikkalaisten lasten haastattelujen puhtaaksikirjoittaminen oli vaikeampaa. Tulkki käänsi puhetta välillä minä- ja välillä hän- muodossa. Yhden Lähi-Idän lapsen kieliooppi oli selkeästi muita heikompaa. Hän puhui suomea, mutta ei taivuttanut sanoja. Hänen nauhoituksensa kuuntelin useaan kertaan. Huomasin nauhoituksia kuunnelllessani, että haastattelijana käytin useaan kertaan ”ymmärsinkö sinua oikein”- kysymystä haastattelutekniikkana. Tahdoin varmistaa, että olin varmasti ymmärtänyt lasta oikein. Toisaalta huomasin myös ajoittain kohtia, joissa minun olisi pitänyt kysyä tarkennuksia lapsen vastaukseen. Eräs haastateltavista oli käynyt tivolissa ensimmäistä kertaa elämässään. Hän kertoi asiasta seikkaperäisesti, siitä miten siellä oli jaettu kirjoja alle 4-vuotiaille ja myyty leipää. Ymmärsin vasta jälkikäteen, että minun olisi pitänyt tarkistaa lisäkysymyksillä, että oliko lapsi ymmärtänyt kysymykseni oikein. Vastaus ei täsmännyt kysymykseni kanssa ja olimme ymmärtäneet toisiamme väärin.

5.2 Aineiston analyysi

Tutkimusaineiston käsittely eteni litteroinnista aineiston analyysiin. Eskola ja Suoranta (2008, 150) toteaa, että analyysissä aineistomateriaalista erotellaan tutkimusongelman kannalta oleellinen aines. Analysointi tieteessä tarkoittaa yleisesti menetelmää, jossa kokonaisuus eritellään niin, että saavutetaan selkeämpi ymmärrys tutkittavasta kokonaisuudesta (Tieteentermipankki 2019). Analyysin voidaan sanoa siten olevan luokittamista, ilmiöiden erottelua (Kielikompassi 2019).

Erottaakseni aineistosta tärkeän datan, käytin värejä hyväksi. Ensiksi tulostin puhtaaksikirjoitetut haastattelut paperille, minkä jälkeen kävin aineiston läpi väritussien kanssa. Värit olivat minulle kuin koodeja. Käytin neljää eri väriä; keltainen, oranssi, vihreä ja pinkki. Keltainen väri kertoi siitä, miten lapset olivat kokeneet toiminnassa mukana olon. Oranssilla värillä koodasin uudet asiat, jotka lapsi oli oppinut yhteistoiminnassa. Vihreällä värillä kävin läpi vastauksissa löytyvät tutkimukseni kannalta mielenkiintoiset poikkeavuudet. Pinkillä alleviivasin tapaukset, jotka olivat jääneet lapsille erityisesti mieleen. Värikäs yliviivaustussien käyttö oli visuaalisesti inspiroiva ja auttoi hahmottamaan tiedon toistuvuutta ja löytämään eroavaisuuksia.

Tutkimushaastattelu, josta kerroin enemmän edellisessä luvussa, oli puolistrukturoitu, osittain ohjailtu. Aineiston sisällön analyysissä jatkoin samaa osittaisen ohjailemisen linjaa. Seuraavaksi kerron, mitä tällä tarkoitan. Aineistoa voi analysoida ainakin kolmella eri tavalla; aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107–113). Aineistolähtöisessä analyysissä taustalla ei vaikuta aikaisempi teoria tutkittavasta aiheesta, vaan teoria luodaan suoraan tutkittavasta empiirisen aineiston lähtökohdista. Teorialähtöinen puolestaan on kiinnittynyt jo tutkittuun teoriaan ja tukittavaa ilmiötä analysoidaan tunnetun teorian pohjalta. Teoriaohjaavassa analyysityyli on edeltävien välimuoto. Teoriaohjaavuudessa teoria auttaa analyysissä, muttei perustu siihen. Teemat nousevat aineistosta, mutta aikaisempi tieto ohjaa analyysin tekoa. (mt., 108–111.) Analyysimenetelmäni on teoriaohjaava. Aineistolähtöisyydestä ei voi puhua, sillä tässä tutkimusprosessissa on ollut oleellista lapsen oikeudet, osallisuus ja lapsen ikään liittyvän kehitysvaiheen kuvailu. Näen nämä taustateorioina, jotka ovat luoneet tutkimukseni merkittävän teoreettisen viitekehyksen. Toisaalta en voi puhua perinteisessä mielessä myöskään teorialähtöisyydestä. Tavoitteeni opinnäytetyössä ei ole yhden tai muutaman teorian ”testaamista” ja ilmiöiden puntaointia puhtaasti jo tunnetun teorian pohjalta. Analysoinnissa ja myöhemmin aineiston tulkinnassa olen painottanut aineistosta nousevia havaintoja, kuitenkin tiedostaen, että aikaisempi käsitys tutkittavasta aiheesta on ohjannut ajatteluaani.

6 TULOKSET

Tutkimukseni tarkoituksena oli kuulla lasten omia kokemuksia osallisuudesta ja tutkia aihetta teoriaohjaavasti aineistosta käsin. Tärkeänä aineiston analyysissä ja tulkinnassa pidin kehittämistyön näkökulmaa: miten pakolaislasten osallisuutta voidaan parantaa vastaavissa hankkeissa tulevaisuudessa. Tässä luvussa selvitän tutkimuksen tuloksia. Opinnäytetyöni liitteissä (Liite 3) on taulukko lasten vastauksista yhdeksään lapsen osallisuuden periaatteen pohjalta luotuun kysymykseen. Kysymysrunгон kävin tarkemmin läpi luvussa 4.3.

6.1 Mielekästä tekemistä – lapsiystävällistä toimintaa

Ensiksi esittelen yleisesi lasten kokemukset hankkeen toiminnasta ja kappaleissa 6.2 ja 6.3 esitän tarkempia huomioita lasten kokemuksista osallisuudesta. Osallisuudella tässä tarkoitan osallistumista ja yhdessä tekemistä. Tahdon erottaa hankkeen toiminnan ja sen sisällä tapahtuneen osallistumisen toisistaan, sillä näiden välillä oli tutkimusaineistossa huomattavissa joitakin eroavaisuuksia.

Haastattelutilanteissa, nauhoituksia kuunnellessani ja litteroitua materiaalia läpikäydessäni oli aivan selvää, että lasten kokemukset Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeesta olivat positiiviset. Kun kysyin lapsilta miltä tuntui olla mukana, lapset vastasivat: ”tuli hyvä mieli, olin iloinen, kaikki oli kivaa, oli mukavaa ja hauskaa”. Kaikki seitsemän lasta kertoivat, että oli ollut kivaa käydä retkillä ja osallistua eri tapahtumiin. Lapset käyttivät ikätasonsa mukaisesti adjektiiveja. Kuvaukset kiva, hauska ja mukava toistuivat läpi aineiston. Tuntemusten kuvailu oli osittain ohutta ja vastaukset suppeita. Kun lapselta kysyi, miltä jokin oli tuntunut, vastaus oli lyhyt. Kun puolestaan kysyi, mitä lapsi oli tehnyt, vastaus oli pitkä.

Opinnäytetyöni neljännessä luvussa kerroin siitä, miten käytin haastattelussa apuna valokuvia eri toiminnoista. Mukana oli kuvia Laukaan sataman perhetapahtumasta, Lumitähti-mökin vapaaehtoisten valmennusillasta, maatilalta, Mäki-Matin perhepuuston Opin ja osaan-, Mahdollisuuksien tori- ja Kuokkalan basaari -tapahtumista. Lisäksi itäafrikkalaisilla oli kuva itäafrikkalaisesta kulttuuri - illasta ja Yläkaupungin Yö -tapahtumasta. Lähi-Idän sisarusten vastauksista korostui retki maatilalle. Siellä oli tutustuttu eläimiin, oli ulkoilutettu koira, ratsastettu ja syöty eväitä. Itäafrikkalaiset eivät olleet osallistuneet retkeen maatilalle. Lähi-Idän lapset olivat kokeneet kotieläinpihan jännittävänä. Eläinten näkeminen oli ollut mieleenpainuvaa, kuvailu oli tarkkaa. Eräs tyttöistä kertoi siitä, miten eläinpihan porsaas söivät kaikkea, banaanejakin!

Kaikki lapset kertoivat paljon Laukaan sataman perhetapahtumasta. Tapahtuma järjestettiin järven rannalla. Siellä oli ollut lapsille pomppulinna, afrikkalaisten rumpujen soittoa rumpuopettajan johdolla, kasvomaalausta, ilmapalloja, polkuautoja ja kahvila. Rumpujen soittaminen ja pomppulinna olivat jääneet monelle mieleen. Haastattelun

tytöt, vanhinta 16-vuotiasta lukuun ottamatta, kertoivat yksityiskohtaisesti pomppulinna pomppimisesta. Osa muisti myös ohjeet, että vain kolme, neljä oli saanut pomppia kerralla. Haastatteluni ainoa poika kertoi potkuautolla ajamisesta.

Maatila ja Laukaan sataman perhetapahtuma olivat lasten iloisten kokemusten kärkipäässä. Kolmas, haastatteluissa paljon huomiota saanut toiminta, oli Lumitähti-mökkillä tapahtunut valmennusilta Muuramessa. Hirsimökkillä oli järjestetty hankkeen vapaaehtoisten koulutusiltapäivä keväällä 2019. Lapset olivat olleet mukana kaksi, yksi lapsista kolme kertaa. Valmennuksia oli järjestetty kerran kuussa. Mökkillä oli ollut palju, sauna, kansainvälistä ruokaa, askartelua ja käsitöitä. Haastateltavat innostuivat kertomaan mökistä ja siitä, mitä olivat mökillä tehneet. Nuorimmat olivat uineet paljussa, joka oli jäänyt erityisesti mieleen. Askartelu ja käsitöiden tekeminen oli ollut mielenkiintoista vanhemmille tytöille.

Lasten kertomuksista on nähtävissä yhtenäinen teema. Heillä oli ollut mielekästä tekemistä ja lapsiystävällistä toimintaa. Potkuautot, pomppulinna, paljussa uiminen ja koiran taluttaminen kiinnosti ja innosti lapsia. Mielekäs, lapsiystävällinen toiminta vaikutti myönteisellä tavalla lapsiin.

6.2 Kielitaidolla ja maassaoloajalla on väliä

Haastattelumateriaalia läpikäydessäni huomasin eroavaisuuksia kahden sisarusryhmän vastauksissa liittyen kielitaitoon sekä eroavaisuuksia halukkuudessa osallistua hankkeen toimintaan. Kielitaidon tasoerot oli helppo havaita, koska itäafrikkalaisia lapsia haastateltaessa tarvitsin tulkkia. Lisäksi itäafrikkalaisista vanhin viittasi kielen ymmärtämiseen, suomen kielen oppimiseen ja kielitaitoon haastattelun aikana useamman kerran. Lähi-Idästä tulleet haastateltavat olivat olleet haastattelun hetkellä Suomessa jo 2,5 vuotta. Itäafrikkalaiset puolestaan vain yhden vuoden ajan. Maassaoloaika näkyi suoraan kielitaidossa. Lapset, jotka olivat olleet pidempään Suomessa, puhuivat paremmin suomea. He eivät haastatteluissa kertaakaan maininneet kielitaitoa tai huolta ymmärretyksi tulemisesta.

Kaikki lapsista olivat pitäneet pääsääntöisesti hankkeen toiminnallisuudesta. Lyhyemmän ajan Suomessa olleet, itäafrikkalaiset, kuitenkin mainitsivat useammin, että oli

ollut erityisen kivaa lähteä tapahtumiin ja päästä ulos kotoa tekemään jotakin. Kaksi kolmesta Lähi-Idästä tullutta, pidempään Suomessa ollutta, puolestaan kertoi, että heille toimintaan mukaan lähteminen oli yhtä hyvä vaihtoehto kuin kotiin jääminen. He olivat kuitenkin lopulta olleet iloisia, että olivat lähteneet.

Pidempään Suomessa olleet kokivat tapahtumissa toimintaan osallistumisen vaivattomaksi ja kertoivat monista iloisista hetkistä tori-, puisto- ja kaupunkitapahtumissa. Lyhyemmän aikaa Suomessa eläneet, kielentaidoltaan heikommät, kertoivat, että toiminnassa oli ollut yleisesti kivaa, mutta olivat kokeneet, etteivät olleet saaneet osallistua niin paljon kuin olisivat halunneet.

Haastateltavien vastauksista on pääteltävissä, että maassaoloajalla ja kielitaidolla oli vaikutusta lasten osallisuuden kokemukseen. Tulkintani on, että pidempään Suomessa olleilla lapsilla elinpiiri oli todennäköisesti ehtinyt laajentua, kaupunki oli tutumpi ja ystäviä oli enemmän. He puhuivat suomea sujuvasti. Kielitaidon on monissa tutkimuksissa todettu olevan avain asemassa kotoutumiseen (Karayilan, Wallin, Harju-Autti & Eskola 2017, 180).

Heille hankkeen toiminta oli mukavaa ajanviettoa muun elämän lomassa. Sen sijaan vähemmän aikaa, vain vuoden verran Suomessa olleille lapsille, hankkeen toiminnallisuus ja yhteisöllisyys näyttäytyi todella tärkeänä. He olivat aivan alkuvaiheessa kotoutumisessaan Suomeen. He vasta tutustuivat suomalaiseen kulttuuriin ja ihmisiin. Heidän vastauksistaan oli kuultavissa yhtä aikaa suuri innostus kuin myös häivähdys ulkopuolisuuden tunnetta.

6.3 Osallisuus on herkkää

Haastatteluista nousi esiin, että maassaoloajalla ja kielitaidolla oli vaikutusta siihen, miten pakolaislapset kokivat toiminnan Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeessa. Seuraavaksi jatkan aiheen tarkastelua syvemmin osallisuuden näkökulmasta. Osallisuudella tarkoitan tässä yhteydessä yhdessä tekemistä ja osallistumista. Tein huomion aineistosta, että kaikki pakolaislapset pitivät retkistä ja tapahtumista. Osa lapsista oli

kuitenkin kokenut, etteivät olleet saaneet osallistua tekemiseen niin paljon kuin olisivat halunneet. He olivat osallistuneet tapahtumaan, mutta sen sisällä, itse toiminnassa osa oli kokenut syrjään jäämistä.

Haastattelin ensin Lähi-Idän lapsia ja sen jälkeen, viikkoa myöhemmin, itäafrikkalaisia lapsia. Lähi-Idästä tulleet kertoivat, miten kivaa oli tapahtumissa jakaa ilmapalloja, myydä tuotteita torikahvilassa ja pomppia pomppulinnassa. He olivat tehneet, toimineet ja touhunneet. Vain vuoden verran Suomessa olleita itäafrikkalaisia lapsia haastattellessa kävi ilmi, että heidän kokemuksensa samoista asioista eli kahvilatuotteiden myymisestä, ilmapalloista ja pomppulinnasta, erosivat edeltäjistään. He kertoivat, että toiset lapset olivat etuilleet, määrälliset ja komentaneet. Kolme neljästä itäafrikkalaisesta kertoi, että toiset lapset kielsivät heitä osallistumasta esimerkiksi kahvilassa myymiseen. Yhdellä itäafrikkalaisella haastateltavalla oli kaikkein kielteisimmät kokemukset. Hän kertoi, miten olisi halunnut laittaa perhetapahtumassa kaasua ilmapalloihin ja oli jonottanut vuoroaan, kunnes joku toinen lapsi oli tullut eteen ja vienyt hänen paikkansa. Hän jopa käytti lapsesta sanaa *pelottava*. Toinen itäafrikkalainen haastateltava sanoi, että aina nähdessään pidempään Suomessa olleiden lasten tulevan, hän tiesi, että olisi hankaluuksia luvassa.

Tällaisiin kokemuksiin varmasti on monta vaihtoehtoista selitystä. Asiaa pitäisi tutkia tarkemmin tehdäkseen luotettavimmat johtopäätökset. Tapahtuneesta tulisi ainakin keskustella paikalla olleiden lasten kanssa ja kuulla molempien osapuolten näkemykset tapahtumien kulusta. Tässä annan kuitenkin muutaman vaihtoehtoisen selityksen tähän syrjään jäämisen kokemukseen.

Kaveripiirin dynamiikka on yksi selitys syrjään jäämisen kokemuksille. Molempien perheiden lapset tunsivat toisensa entuudestaan. Muutama oli ollut samalla luokalla koulussa. On luonnollista, että kaveriporukassa jokainen etsii omaa asemaansa ja paikkaansa. Kaverit ja ystävät ovat tärkeitä ja tietynasteinen roolien hakeminen kuuluu ikävaiheeseen. On mahdollista, että kokemukset ulkopuolelle jäämisestä olivat vain lasten tavanomaista keskinäistä kinastelua. Itäafrikkalaisten lasten kertomuksissa oli kuitenkin huomioitavissa toistuvuutta, enkä siksi pitäisi tapauksia vain yksittäisinä sattumina kaveripiirin sisällä.

Kielitaito ja maassaoloaika. Edellisessä luvussa käsittelin tätä jo alustavasti. Kielitaito tuo tietynlaisen aseman sosiaalisissa tilanteissa. Voisiko jopa sanoa kielitaidon tuovan

valtaa? On mahdollista, että pidempään Suomessa olleet lapset pystyivät suomea puhumalla ottamaan itselleen sen tilan, jonka halusivat. 16-vuotias haastateltava Itä-Afrikasta kertoi, että häntä oli jännittänyt hankkeen toimintaan osallistuminen puutteellisen kielitaidon vuoksi. Toisaalta hän kertoi, että vaikka häntä oli jännittänyt, niin juuri kielen oppiminen oli yksi motivaatio osallistumiseen.

Kotoutuminen on moniulotteinen ja yksilöllinen prosessi (Schubert 2013, 64–66; Moninaisuus minussa, sinussa ja meissä 2015a). Olen käyttänyt tuloksia avatessani käsitettä alkuvaiheen kotoutuja. Mitä alkuvaiheella tarkoitetaan? Kotoutumislain mukaan maahan muuttaneelle voidaan tehdä kotoutumissuunnitelma pääsääntöisesti enintään kolmeksi vuodeksi. Tätä kolmen vuoden aikaa kutsutaan kotoutumisajaksi. Kotoutumissuunnitelma tarkoittaa yksilöllistä suunnitelmaa toimenpiteistä maahan muuttaneen kieli- ja yhteiskuntataitojen edistämiseksi. Kotoutumislaki on suunnattu aikuisille, mutta alaikäiselle lapsellekin voidaan periaatteessa tehdä kotoutumissuunnitelma, jos se on lapsen edun mukaista. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 4§–12§; Moninaisuus minussa, sinussa ja meissä 2015b.) Kotoutuminen on prosessi, joka ei pääty kotoutumisajan tullessa umpeen. Ensimmäistä kolme vuotta uudessa kotimaassa voidaan pitää kotoutumisen alkuvaiheena. Kaikki seitsemän haastateltua pakolaislasta olivat kotoutumislain näkökulmasta alkuvaiheessa. Itäafrikkalaisia lapsia voidaan pitää kotoutumisessaan aivan alkuvaiheessa, heidän ollessa Suomessa vasta vuoden ajan. Heidän kertomuksistaan voidaan päätellä, että osallisuus on herkkä asia. Lasten osallisuus on herkkä kolhuille. Ei tarvita paljoa siihen, että lapsi kokee olevansa ulkopuolella. Sivun joutuminen voi tapahtua hetkessä. Aikuisella ohjaajan roolissa on vastuu puuttua tilanteisiin, mikäli tulee tietoiseksi lasten keskinäisestä syrjimisestä. Lasten osallisuuden kuudes periaate (Pelastakaa Lapset 2019f) sanoo, että ”kaikille on tarjottava yhdenvertainen mahdollisuus osallistua, ja syrjäytymisvaarassa olevia lapsia on erityisesti rohkaistava”. Juuri Suomeen saapunut pakolaislapsi on sosiaalisesti ja kielellisesti heikommassa asemassa kuin pidempään Suomessa ollut pakolaislapsi. Alkuvaiheen kotoutujalapsella on suurentunut riski kokea osattomuutta ja siksi heidän osallisuutensa tukemiseen tulee kiinnittää entistä enemmän huomioita kolmannen sektorin vapaaehtoistoiminnassa.

6.4 ”Minä opin...”

Tutkimushaastatteluni sykehdyttävämpiä hetkiä olivat lapsien vilpittömän innostuneet vastaukset *opitko jotakin uutta*-kysymykseen. Tämä tuli minulle tutkijana yllätyksenä, sillä tutkimusongelmani liittyi osallisuuteen, ei niinkään oppimiseen. Opinäytetyöni tietoperustan yksi ulottuvuus oli lapsuuden kehitysvaiheet. Totesinkin luvussa kolme, että lapsuus on vahvaa oppimisen aikaa. Oppiminen on itse asiassa keskilapsuuden merkittävimpiä kehitystehtäviä (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 95). Koulu on oppimisen perinteinen ympäristö. Oppimista tapahtuu kuitenkin kaiken aikaa, vapaa-ajalla ja harrastuksissakin (mt. 122–133).

Hankkeen vapaaehtoistoiminta kuten monikulttuuriseen Kuokkalan basaariin osallistuminen, Jyväskylän keskustan Mahdollisuuksien tori- ja Mäki-Matin perhepuiston Opin ja osaan -tapahtuma olivat toimineet suurimmalle osalle lapsista oppimisen näyttämönä. Neljä haastateltavaa, 10–15-vuotiaat, tytöt olivat oppineet tekemään kasvomaalauksia. Lapset kertoivat, miten olivat oppineet täyttämään ilmapalloja ja eräälle lapsista toimiminen myyjänä ”torikahvilassa” oli ollut suuri oppimisenpaikka. Hän oli oppinut antamaan rahasta takaisin.

Lasten vastauksissa korostui tekemisen oppiminen. Tällä tarkoitan, että he puhuivat siitä, kuinka he olivat oppineet *tekemään* käsitöitä, kasvomaalauksia ja esimerkiksi myymään kahvia ja leivonnaisia. Yksi lapsista oli oppinut keilaamaan ja moni kertoi, miten olivat oppineet täyttämään ilmapalloja. Yksi lapsista kuvaili minulle tarkat ohjeet siitä, kuinka ilmapallo piti narulla sitoa. Kaikkiin opittuihin asioihin liittyi tekeminen. Vain yksi lapsista kertoi, että oli oppinut eläintietoutta, koska kotieläinpihan tilanhoitaja oli kertonut heille eläimistä.

Vapaaehtoistoiminta ja oppiminen on mielenkiintoinen yhdistelmä. Vaikka vapaaehtoistyön itsetarkoitus ei olekaan uuden oppiminen, niin näyttäisi siltä, että toisia auttaessa tapahtuu uuden oppimista. Eskola & Kurjen (2001,10) vapaaehtoistyön määritelmässä painotetaan, että vapaaehtoistyö on toisia hyödyttävää auttamis- ja tukitoimintaa, jossa vapaaehtoinen itsekin oppii jotakin tärkeää.

Entistä kiinnostavammaksi oppimisen elementin vapaaehtoistoiminnassa tekee kotoutumislaki (1386/2010). Laki määrittelee kotoutumisen prosessiseksi, jossa maahanmuuttaja oppii Suomen yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja. On kiistanalaista ajatella, että ilmapallojen täyttäminen ja kasvomaalausten tekeminen olisi yhteiskunnallisesti merkittävien taitojen oppimista. Kiistatonta kuitenkin on, että kotoutumisen yksi perustekijöistä on uuden oppiminen. Näkisinkin tutkimuksesta nousseiden havaintojen ja taustateorian pohjalta, että kotouttavan vapaaehtoistoiminnan tulisi aina luoda mahdollisuuksia uuden oppimiseen. Erityisesti silloin, kun toiminnassa on mukana lapsia.

6.5 Elämyksellisyys

”Mökillä oli parhainta, kun se oli korkealla ja silleen”. Näillä sanoilla eräs haastateltava kertoi kokemuksesta Lumitähti-mökillä. Mökki sijaitsi korkean mäen päällä, Riihivuoren hiihtokeskuksessa, mistä on panoraama näköala yli Päijänteen vesien ja metsien. Toinen kertoi siitä, miten mökillä uima-allas eli palju oli ollut ulkona ja vesi oli silti ollut kuumaa. Muutama lapsi kertoi puisto- ja kaupunkitapahtumista, kuinka olivat saaneet laittaa aikuisen avustamana kaasupullosta heliumia ilmapalloihin. Maatilan karvaiset porsaas ja villiintyneet koirat herättivät retkellä mukana olleissa hilpeyttä ja jännitystä.

Analysoidessani lasten sanoja, havaitsin yhteneväisyyden, jota kutsun elämyksellisyydeksi. Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen tavoitteena ei ollut elämiskasvatus, mutta siitä huolimatta lasten puheissa toistuivat hienot kokemukset. Elämiskasvatuksella tarkoitan kasvatusmetodia, jossa kokemuksellisuus ja elämyksellisyys ovat välineitä kasvatukseen, itsetunnon vahvistumiseen ja uusien taitojen oppimiseen (Era-kaiku 2019).

Elämys on tunnepohjainen vaikuttava kokemus, joka on jollakin tavalla yllätyksellinen ja ennalta arvaamaton (mt.,2019; Hakanen 2017, 15–17). Lasten maailma on jatkuvaa oppimista ja aikuiselle näennäisesti tututkin asiat voivat olla lapselle mieleenpainuvia kokemuksia. Jokainen kokee ympäristön tapahtumat omasta itsestään käsin. Se mikä

on toiselle elämys, ei välttämättä ole sitä toiselle. Tämä oli nähtävissä lasten kokemuksista. Toiselle oli ollut merkittävää ilmapallojen täyttäminen, ja toiselle ulkona ollut kuumavesinen palju. Molemmissa oli nähtävissä lasten yllättyminen ja tunnepitoinen lataus.

Mietin sitä, että kuinka paljon lasten kokemaan elämyksellisyyteen vaikutti se, että he tulivat Lähi-Idästä ja Itä-Afrikasta? Olisiko syntyperäiselle suomalaiselle lapselle karvainen porsas maatilalla ja mökki mäen päällä herättänyt yhtä vahvoja tunteita? Haastateltavat lapset olivat olleet Suomessa vasta 1–2,5 vuotta, vaikuttiko se asiaan? Oliko mukana alkuvaiheen uutuudenviehätystä? Mielestäni lasten kulttuuritaustalla oli merkitystä kokemuksissa. Suomalaiset lapset ovat tottuneet metsiin ja järviin. Saunominenkin on arkipäiväistä. Uskon, että uiminen, eläimet ja ilmapallot ovat varmasti mukavia kokemuksia kaikille lapsille, mutta näihin liittynyt syvempi tunnelataus oli huomattavissa pakolaislasten kertomuksista.

6.6 Tiedottamisen tärkeys

Puolistrukturoitu haastattelu on mainio metodi laadullista tutkimusta tehdessä. Avoimet vastaukset antavat mahdollisuuden yllättävienkin tietojen esiin tulemiselle. Tiedottaminen oli yksi näistä.

Kysyin lapsilta, miten he olivat tulleet lähteneeksi mukaan toimintaan. Nuorimmat vastaajista sanoivat, että sisarukset olivat pyytäneet. Vanhimmat vastasivat, että hankkeen työntekijä oli kutsunut. Kaksi eri haastateltavaa kertoi, että ilman kutsua eivät olisi osanneet lähteä. Toinen sanoi, että olisi tuntunut pahalta, jos olisi kuullut, että tapahtuma oli pidetty eikä heitä olisi kutsuttu. Toinen kertoi yksityiskohtaisesti, miten hankkeen työntekijä oli nähnyt paljon vaivaa tiedottaakseen heitä tulevista tapahtumista. Hän oli tullut kotiin asti kertomaan, koska haastateltavan puhelin oli ollut rikki. Se oli haastateltavasta hyvin huomaavaista. Hän kertoi, että hanke oli huolehtinut heistä kuin omista lapsistaan.

Kaikki lapset olivat lähteneet vapaaehtoisesti ja pyynnöstä mukaan hankkeen toimintaan. Kaksi heistä, 15- ja 16-vuotiaat, painottivat kutsumisen ja tapahtumista tiedotta-

misen tärkeyttä. Pidän tiedottamista informatiivisena, mutta kutsua henkilökohtaisena toimintana. Hanke Jyväskylässä oli suhteellisen pieni ja henkilökohtaisia kutsuja oli mahdollista tehdä. Näen tässä yksittäistapausta laajemman periaatteen. Lapsikeskeisessä toiminnassa tulisi panostaa informaation kulkuun, ja mikäli mahdollista, viedä tiedottaminen henkilökohtaiselle, kutsun tasolle.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä luvussa avaan tutkimusaineiston tuloksista nousseita johtopäätöksiä, sitä ennen pysähdyn kuitenkin käsitteiden reliabiliteetti ja validiteetti äärelle.

7.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyöni tietoperustassa luvussa kolme kävin läpi tutkimukseni kannalta oleellisia käsitteitä. Ensimmäisenä perehdyin lapsen kehitysvaiheisiin ja erityisesti keskilapsuuden ja nuoruuden ominaispiirteisiin. Keskilapsuuden yksi tärkeimmistä kehitystehtävistä on oppiminen. Lapsuudelle ja nuoruudelle on leimallista kaverisuhteiden merkityksen kasvaminen. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 77–147, 171–179.) Nämä molemmat tekijät tulivat esiin haastattelemieni pakolaislasten vastauksista. Heistä välittyi ilo, kun he kertoivat mitä kaikkea uutta he olivat oppineet hankkeen toiminnoissa. Oppiminen oli ollut innostavaa. Kavereiden tärkeydestä kertoo se, että moni mainitsi kavereiden ja sisarusten mukana olon useammin kuin vanhempiansa. Osa vastaajista kertoi, että oli hankkeen toiminnassa tutustunut uusiin kavereihin.

Sanotaan, että lapset ovat sopeutuvaisia. Muutto uuteen maahan täysin erilaisista olosuhteista, monesti traumatisoivienkin vaiheiden jälkeen on siirtymävaihe, jossa niin aikuisen kuin lapsenkin psyyke kuormittuu. Vanha ja tuttu jää taakse, kun uusi tuntematon astuu tilalle. Elämä uudessa maassa ja vieraassa kulttuurissa vaatii monenlaisia ponnistuksia kaikilta perheen jäseniltä. (Schubert 2013, 69–71; Alitolppa-Niitamo &

Leinonen 2013, 100). Elämän nivelvaiheet ovat erityisen alttiita osattomuuden koke-
mukselle (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b). Alkuvaiheen kotoutujalasten kontaktit
ikätovereihin ja valtaväestöön ovat erityisen tärkeitä. Lapsi kokee osallisuutta suh-
teessa toisiin lapsiin. Siinä missä kotouttavan vapaaehtoistoiminnan tulisi luoda lap-
sille uuden oppimisen areenoita (ks. luku 6.4 tässä opinnäytetyössä), pitäisi sen myös
entistä enemmän perehtyä keinoihin, joilla pakolaislapsille luodaan mahdollisuuksia
tutustua ja ystäväystyä ikätovereiden kanssa.

Tutkimusaineistoista kävi ilmi, miten herkkä alue osallisuus on lasten elämässä. Osa
lapsista, aivan alkuvaiheen kotoutujalapsset, olivat kokeneet toiminnasta syrjään jää-
mistä. Kolmannen sektorin vapaaehtoistoiminnassa olisi varmistettava kaikille ja eri-
tyisesti syrjäytymisvaarassa oleville lapsille yhdenvertainen mahdollisuus osallistua
toimintaan. Yhdenvertaisuus on perustavanlaatuinen ihmisoikeus (Mannerheimin
lastensuojeluliitto 2016). Yhdenvertaisuuden toteuttaminen lapsikeskeisessä vapaaeh-
toistoiminnassa vaatii resursseja. Alkuvaiheen kotoutumisen näkökulmasta tämä tar-
koittaa panostamista rahaa vaativiin tulkkipalveluihin, ohjaajien rekrytoimiseen ja esi-
merkiksi tiiviimpää yhteistyötä nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajia tai yhteisöpedagogeja
kouluttaviin tahoihin. Lapset tarvitsevat aikuisen ohjausta. Ilman tarvittavia resurs-
seja ei onnistunut ohjausta voida edellyttää.

Shierin (2001) osallisuuden tasomallin mukaan osallisuus vahvistuu sitä enemmän
mitä enemmän lasta rohkaistaan näkemystensä ilmaisemiseen. Osallisuus on vahvim-
millaan, kun lapsi osallistuu päätösten tekoon häntä koskevissa asioissa. Pakolaislap-
set, joita haastattelin, tulivat kulttuureista, joissa on tyypillistä korostaa vanhemman
auktoriteetin kunnioittamista. Eteläisen pallonpuoliskon kulttuureissa on tavan-
omaista, että valta jakaantuu epätasaisesti ihmissuhteissa ja yhteiskunnassa yleisesti.
Perheissä tämä näkyy siinä, että lapset ovat tottuneet kunnioittamaan vanhempia ih-
misiä ja uskomaan heitä. Valtaetäisyys lapsen ja vanhemman välillä on osa odotettua
ja hyväksyttyä kulttuuria. (Geerthofstede 2019; Clearly Cultural 2019.)

Vanhemman ihmisen kunnioittaminen tuli ilmi haastattelutilanteissakin pakolaislas-
ten osoittamana korostettuna kohteliaisuutena minua, haastattelijaa, kohtaan ja yh-
den haastateltavan lausahduksena ”en tiedä mitä minun *pitäisi* vastata”. Tällaista kult-

tuurillista taustaa vasten on mielestäni epärealistista ajatella lasten osallisuuden vahvistamisen etenevän kivuttomasti Shierin (2001) mallin mukaisesti tasolta toiselle. Korkein taso, jossa lapsi jakaa vallan ja vastuun yhdessä aikuisen kanssa tuntuu kaukaiselta ajatukselta. Siksi pienetkin askeleet, ihan vain lapsen mielipiteen kysyminenkin ja mielipiteen huomioiminen on tällaisessa kulttuurisessa kontekstissa lapsen osallisuutta edistävää toimintaa. Vastaanottavalla yhteiskunnalla, järjestöillä ja yhdistyksillä, jotka toimivat pakolaisperheiden parissa, on hieno mahdollisuus vahvistaa pakolaislasten osallisuutta. Kotouttava perhelähtöinen vapaaehtoistoiminta tukisi lasten osallisuutta entisestään, ei vain kysymällä lasten mielipiteitä vaan mahdollistamalla lasten osallistumisen toiminnan suunnitteluun ja tapahtumien ideointiin.

Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeessa valtaväestön ja pakolaistaustaisten perheiden vuorovaikutukselliseen toimintaan oli panostettu. Erilaiset vapaaehtoistoiminnan tempaukset, perhetapahtumat ja retket toivat pakolaistaustaiset ja valtaväestön lapset ja perheet yhteen. Lasten vastauksista huomasin kuitenkin, että kontaktit valtaväestön kanssa olivat vielä verrattain ohuita. Lapset mainitsivat valtaväestön mukana olleita aikuisia, mutteivat valtaväestön lapsia. Osa lapsista kertoi saaneensa kavereita muista pakolaisperheiden lapsista. Minulle tämä kertoo siitä, että kotoutuminen tulokulttuuriin tarvitsee ennen kaikkea aikaa. On helpompaa ja nopeampaa tutustua vertaiseensa, toiseen pakolaistaustaiseen, kuin täysin eri kokemusta tulevaan valtaväestön lapseen. Vertaisten löytyminen on hyvä asia, mutta kotoutumisen kannalta yhteys valtaväestön kanssa olisi rakentavaa.

Kaksisuuntaisen kotoutumisen vahvistaminen onkin ollut yksi Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen tavoitteista. Kotoutuminen ei ole vain maahanmuuttajan sopeutumista vastaanottavaan kulttuuriin vaan vastaanottava yhteiskuntakin kotoutuu sopeutumalla monimuotoisuuteen ja monikulttuurisuuteen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b; Kotouttaminen 2019b). Yhteisöllisyys on yksi eteläisen pallonpuoliskon kulttuureiden vahvuuksista (Hofstede 1984, 149–175; Hofstede 2019). Suomessa, esimerkiksi, kolmannen sektorin toiminnoissa, on tyypillistä tulla yhteen jonkin teeman tai aiheen ympärille (Turunen 2019f). Yhdessäolo tapahtuu usein ohjelman ehdoilla. Sen sijaan vapaamuotoinen, yhdessä oleminen on eteläisissä kulttuureissa luonnollista. Yhteisöllisyys ja luottamuksen syntyminen tarvitsee rakentuaan yhdessä vietettyä

aikaa. Kaksisuuntaista kotoutumista ajatellen suomalaisilla olisi paljon opittavaa etelän kulttuurien tavoista olla yhdessä. Tässä olisi jatkokehittämisen tilaisuus kotouttavalle vapaaehtoistoiminnalle – millä tavoilla voitaisiin lisätä valtaväestön ja maahanmuuttajien yhdessäoloa ja keskinäisiä kohtaamisia?

7.2 Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti

Tieteelliseen tutkimukseen ja tutkimukselliseen kehittämistoimintaan kuuluu olennaisesti tutkimuksen tulosten arviointi. Tutkimuksessa pyritään mahdollisimman luotettavaan tietoon. Luotettavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen eri vaiheet tehdään oikein ja tutkimuksen tulokset ovat päteviä ja uskottavia. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231; Kananen 2013, 114–116). Laadullisessa tutkimuksessa arviointi keskittyy tutkimusprosessin luotettavuuteen. Tutkijan omalla toiminnalla on tutkimuksessa keskeinen rooli. Tutkijan subjektiivisuuden avoin tunnustaminen lisää luotettavuutta. Tutkija pyrkii tarkkaan tutkimusaineistonkeruuseen ja -käsittelyyn. Objektiiivinen tieto on tutkimuksen tavoite. Tulokset syntyvät kuitenkin tutkijan ja kohderyhmän vuorovaikutuksessa, ei laboratorioissa mittaamalla (vrt. kvantitatiivinen tutkimus). Laadullisessa tutkimuksessa korostuukin se, että tutkimustulokset ovat lopulta tutkijan oma tulkintaa tapahtumista. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 188–189; Eskola & Suoranta 2008, 210–211.)

Tutkimuksen luotettavuuden mittareina käytetään käsitteitä reliabiliteetti ja validiteetti. Edellinen tarkoittaa tutkimustulosten pysyvyyttä ja jälkimmäinen tutkimusmenetelmän kykyä mitata oikeita asioita. Käsitteet ovat alun perin kvantitatiivisen tutkimuksessa käytettyjä laatumittareita. Tutkimuksen voidaan sanoa olevan reliabeli, jos kahdella eri tutkimuskerralla tai kahdella rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä päädytään samaan tulokseen. Kahden eri arvioitsijan päätyminen samaan lopputulokseen tuo myös reliabeliutta tutkimukseen. Tutkimus on puolestaan validi, jos tutkimus heijastaa sitä ilmiötä, jota on tutkittu. Validiutta tutkimukseen lisää se, että valitulla tutkimusmenetelmällä on kyky mitata sitä mitä sen oli tarkoituskin mitata (Hirsijärvi & Hurme 2000, 186–187; Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–232; Kananen 2013, 114–118.)

Laadullisessa tutkimuksessa reliaaabelius asettuu tutkijan ja aineiston väliselle akselille. Onko koko tutkimusaineisto huomioitu, onko se litteroitu johdonmukaisesti, heijastavatko tulokset tutkimuskohderyhmän ajatusmaailmaa? Reliabiliteetin saavuttaminen vaatii tutkijalta tarkkaa tutkimusprosessin kuvausta. Tutkija kertoo, avaa ja perustelee eri tutkimusvaiheet selvästi. Tämä lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232–233; Kananen 2013, 116–117.)

Laadullisen tutkimuksen validius on mitattavissa triangulaation avulla. Triangulaatio tarkoittaa (Denzin 1970) mukaan usean menetelmän, tutkijan, aineiston tai teorian käyttöä samassa tutkimuksessa (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 233). Laadullisessa haastattelututkimuksessa, jossa on käytetty vain yhtä menetelmää, triangulaatio merkitsee tutkimustulosten vertaamista muihin lähteisiin (Hirsijärvi & Hurmes 2000, 189). Jos toiset lähteet ja tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaiset, voidaan katsoa tutkimuksen saaneen vahvistusta (mt., 189).

Kuinka reliaaabeli ja validi oma opinnäytetyöni tutkimus oli? Tutkimusprosessin kuvaaminen on laadullisessa tutkimuksessa tärkeää ja lisää tutkimuksen pätevyyttä. Pyrin opinnäytetyötä kirjoittaessani mahdollisimman tarkkaan kuvaukseen siitä, miten aihe ja kohderyhmä valikoitui. Kerroin tutkimushaastattelun etenemisestä, toteutuksesta ja olosuhteista yksityiskohtaisesti. Avasin aineistoin purkamisen vaiheita ja tulokset esittelin monipuolisesti. Kaikella tällä tahdoin antaa lukijalle tarvittavat tiedot itse tehdä johtopäätöksiä tutkimuksen luotettavuudesta.

Tutkimukseni validius triangulaation näkökulmasta ei ole yhtä voimakas. Tutkimus olisi hyötynyt useammasta tutkimusmenetelmästä, sillä tämä tutkimusaineisto perustui pelkästään lasten puolen tunnin haastatteluille. Osallistuva havainnointi ja muutama vanhemman lapsen syvähaastattelu olisi rikastuttanut aineistoa merkittävästi. Opinnäytetyöni tilaajana toiminut Yhteisöllinen kotoutuminen -hanke oli tulossa päätökseen. Mahdollisuuteni osallistua lapsikeskeiseen toimintaan havainnoijan roolissa ei onnistunut oman ja hankkeen tavoiteajan puitteissa. Tutkimuksen tiivis aikataulu ja vain yksi käytetty tutkimusmenetelmä heikentää tutkimukseni validiutta.

7.3 Pohdinta ja itsearviointi

Opinnäytetyöni johdannossa sanoin, että johtava ajatus tutkimukselle oli antaa ääni ikänsä ja taustansa takia heikossa asemassa oleville pakolaislapsille. Koen saavuttaneeni tämän tavoitteen tutkimuksen puitteissa. Lasten kohtaamiset ja haastattelut olivat opinnäytetyöprosessini timantti. Arvokkaita hetkiä, joita en unohda.

Tutkimuksen toteuttaminen oli jatkuvia päätösten ja ratkaisujen tekemistä. Luvussa kaksi kerroin, miten päädyin opinnäytetyössäni haastattelemaan pakolaislapsia osallisuuden kokemuksista. Kerroin miten olin harkinnut aiheeksi myös vertaiskehittämisen ja vapaaehtoisten valmentamisen aihepiirejä. Päätin kuitenkin keskittyä lapsiin ja heidän kokemuksiinsa. Kohderyhmä innosti, mutta myös jännitti. Osaisinko haastatella lapsia ikä- ja kehitystason mukaisesti? Saisinko tarpeeksi rikkaan aineiston? Vastaisivatko lapset kaikkiin kysymyksiin ”ihan mukavaa ja kivaa”? Mitäköhän lapset ajattelisivat vieraasta naisesta, joka tulisi heitä haastattelemaan?

Siinä missä lapset kohderyhmänä haastoi minun aikuista mieltäni niin yhtä lailla huomasin leikkisän minäni heräävän. Kivaa! Saan luvan kanssa tehdä haastattelusta lapsiystävällisen; olla luova, värikäs ja hauska. Lapset ovat luonnostaan aitoja, herkkiä ja uteliaita. Lasten haastatteluista tuli tutkimukseni paras anti.

Opinnäytetyöni tavoite oli saada vastaus kysymykseen: ”Miten pakolaislapset kokivat osallisuuden Yhteisöllinen kotoutuminen -hankkeen toiminnoissa?”. Tätä aihetta lähdin tutkimaan ja haastatteluaineisto vastasi asetettuun kysymykseen. Valittu tutkimusmenetelmä siis tuotti tietoa, jonka sen oli tarkoituskin tuottaa. Tutkimusaineistosta nousseet johtopäätökset ovat tosin minun tulkintaani lasten vastauksista. Tavoittelin objektiivisuutta, mutta tiedostan, että tutkijanakin tulkitseen todellisuutta omasta subjektiivisuudesta käsin. Tulkinta olisi voinut olla eri, jos esimerkiksi haastattelijoina olisi ollut useampi, olisin tuntenut lapset entuudestaan, haastattelut olisi tehty useammassa osassa tai haastattelurungon kysymykset olisivat olleet erilaiset. Tulkitseen aineistoa niillä tiedoilla ja taidoilla mitä minulla tutkimuksen tekemisen hetkellä oli.

Tutkimuksen menetelmissä ja aikataulussa oli puutteita. Käytin vain yhtä menetelmää aineistonkeruussa, yksilöhaastatteluja. Toiseksi oma tavoite aikataululle ja hankkeen tuleminen päätökseen vaikuttivat siihen, että tein tutkimushaastattelut ja aineiston

analyysin tiiviissä ajassa. Tiedostan näiden tekijöiden vaikutuksen tutkimukseni validiteettiin. Koen kuitenkin tehneeni parhaimpani niissä puitteissa, jotka minulla oli. Opinnäytetyön aihe motivoi ja innosti. Annoin opinnäytetyölle kaiken huomioni.

Jälkikäteen katsottuna olen erityisen iloinen muutamasta tutkimukseen liittyvästä yksityiskohdasta. Yksilöhaastattelut olivat tutkimuksen tavoitteen kannalta oikea päätös. Ryhmähaastattelu oli vaihtoehto vielä alussa, mutta se jäi pois. Haastateltavien sisarusten keskinäinen lojaalius olisi suurella todennäköisyydellä vääristänyt vastauksia. Yksilöhaastatteluilla sain enemmän ja yksilöllisesti lapsen omaa ääntä kuuluviin. Hyvää oli myös se, että sain haastatella seitsemää lasta. Tämä laajensi aineistoa, eikä tutkimus jäänyt vain muutaman haastattelun varaan.

Toisaalta myös tutkimuksen tulosten siirrettävyys on mielestäni vahva. Kvalitatiivinen tutkimus ei ole tutkimusta, josta voitaisiin tehdä suoria yleistyksiä koskemaan suuria ihmisjoukkoja. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tällainen on mahdollista. (Hakola 2015, 22.) Laadullisen tutkimuksen tulokset eivät ole suoraan yleistettävissä, mutta tutkimustulosten luotettavuutta lisää, jos niiden voidaan katsoa todennäköisesti soveltuvan vastaavassa kohderyhmässä toisaalla (mt., 22; Kananen 2013, 120–121). Tästä käytetään termiä tutkimustulosten *siirrettävyys* (Eskola & Suoranta 2008, 211; Kananen 2013, 120). Näkisin, että tutkimukseni tulokset ja johtopäätökset ovat siirrettävissä. Lasten osallisuuden vahvistaminen esimerkiksi elämyksellisyyden, uuden oppimisen ja lapsille mielekkään tekemisen kautta voidaan päätellä toimivan todennäköisesti myös muissa lapsiystävällisissä toiminnoissa.

Kokemattomuus tutkimuksellisesta kehittämistyöstä vaikutti koko tutkimusprosessissa. Opiskelen ensimmäistä korkeakoulututkintoani. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun haastattelin virallisesti lapsia. Olen ohjannut aiemmin lasten kerhoa ja pitänyt äiti–vauvaryhmää. Haastattelutilanne oli minulle silti jännittävä ja olin epävarma toiminko haastatteluissa tieteellisesti oikealla tavalla. Tämä näkyi muun muassa arkuutena kysyä lapsilta tarkentavia jatkokysymyksiä tai toisaalta joissakin kohdin kysymykset haastattelutilanteessa olivat liian johdattelevia. Tahdoin haastatteluilla tuottaa opinnäytetyön tilaajalle ja toimialalle objektiivista tietoa. Haastattelu tilanteissa koin kuitenkin jännitettä opiskelija- tutkija -asetelmalasta. Olin opiskelija, joka harjoitti ensimmäistä kertaa itselle uutta tutkimusmenetelmää. Samalla olin ulkopuolinen tutkija,

jonka tavoite oli mahdollisimman luotettavan tiedon kerääminen. Opinnäytetyöni prosessissa tämä jännite on kulkenut mukana koko matkan ajan. Olen halunnut tehdä ammattikorkeakoulutason mukaista kehittävää tutkimusta. Toisaalta olen tiedostanut, että olen kuitenkin vielä opiskelija, joka opettelee uusia asioita ja menetelmiä.

Huomasin opinnäytetyötä tehdessäni, että osallisuudesta oli paljon monipuolista tietoa saatavilla. Kotoutumisesta, yhteisöllisyydestä ja vapaaehtoistoiminnasta myös. Maahanmuuttajat ja maahanmuutto ovat yhtä lailla suosittuja tutkimuksen aiheita. Jäin kaipaamaan kouluikäisten pakolaislasten kotoutumiseen kohdistuvaa tutkimusta. Alkuvaiheen kotoutumisprosessi lapsen näkökulmasta olisikin mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe. Tehdessäni opinnäytetyötä kirkastui myös toinen tärkeä kohde, joka tarvitsisi lisätutkimusta ja kehittämistä. Kaksisuuntaisen kotoutumisen edistäminen vapaaehtoistoiminnan avulla olisi tarpeellinen kehittämiskohde järjestö- ja yhdistyskentällä.

7.4 Lopuksi

Osallisuus on tärkeää. Pakolaislasten osallisuus on tärkeää. Opinnäytetyöni tulokset puhuvat sen puolesta, että pakolaislasten oikeuksia ja osallisuutta tukevaa toimintaa tapahtuu jo kolmannen sektorin toimijoiden parissa. Pakolaislasten osallisuutta on kuitenkin vahvistettava entisestään. Opinnäytetyön tulokset muistuttavat siitä, että tietyt lapsuuden ominaispiirteet ovat universaaleja. Leikin, kavereiden ja joukkoon kuulumisen tärkeys paistoi pakolaislasten vastauksista. Osallisuutta, ja toisaalta osallisuuden vastavoimaa osattomuutta, koettiin suhteessa toisiin lapsiin. Myös toiminnallisuus ja aktiviteetit toimivat osallisuuden ja osattomuuden kokemusten kenttinä. Nämä lasten osallisuuden kokemukset muodostivat opinnäytetyöni ytimen.

Lapsella on oikeus hyvään elämään. Lasten hyvän elämän ja kasvun perusedellytykset on kirjoitettu lapsen oikeuksien sopimukseen. Lapsen oikeuksien sopimuksessa on luotu viitekehys, joista lapsen hyvän elämän koostuu. Lapsen hyvä elämä muodostuu muun muassa turvallisista kasvuolosuhteista, oikeudesta tulla kuulluksi ja nähdyksi, terveydenhuollosta, koulutuksesta ja sosiaaliturvasta. (Lapsenoikeudet 2019a.) Opin-

näytetyötä tehdessäni lapsen oikeudet vietti 30. juhlavuottaan. Minusta lapsen oikeuksien mukainen toiminta tarkoittaa ennen kaikkea tapaa kohdata lapsi. Lapsi on arvokas ja tärkeä, olipa hänen etninen taustansa tai sosioekonominen asemansa mikä hyvänsä. Lapsen vieminen toiminnan keskiöön on avaintekijä lapsen oikeuksien mukaisessa vapaaehtoistoiminnassa.

Rohkeutta ja tarkkaavaisuutta, niitä molempia tarvitaan kotouttavassa lapsikeskeisessä vapaaehtoistyössä. Tarvitaan rohkeutta kokeilla uusia toimitapoja, rohkeutta viedä lapset elämysten äärelle ja rohkeutta luoda innovatiivisia oppimisen areenoita. Tarkkaavaisuutta vaaditaan aikuisilta ja ohjaajilta huomaamaan nuo pienetkin hetket, jolloin heikoimmassa asemassa olevien pakolaislasten osallisuutta voidaan vahvistaa.

Lapset ja osallisuus. Siinä on yhdistelmä, joka on yhtä aikaa voimakas ja herkkä. Lapset tahtovat olla tekemässä ja toimimassa. He tahtovat leikkiä ja temmeltää. He rakastavat pieniä elämyksiä ja innostuvat uuden oppimisesta. Heitä harmittaa, jos eivät pääse osallistumaan. He tulevat iloiseksi, kun heidät kutsutaan mukaan. Opinnäytetyöprosessini lopuksi voin todeta, että lapset saivat tämän aikuisen ihmetyksen äärelle. Oli etuoikeus haastatella pakolaislapsia ja toivon, että heidän kokemuksensa osallisuudesta voivat olla inspiraationa kaikille, jotka lasten parissa ovat ja työtä tekevät.

LÄHTEET

Aarnio, Kia & Autio, Sari & Hiltunen, Virpi 2012. Skeema 2. Kehityspsykologia. Oppikirja. 1. painos. Porvoo: Edita.

Alitolppa – Niitamo, Anne & Leinonen, Elina 2013. Perhe, nuoret ja maahanmuutto. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo & Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 96 - 113. Viitattu 15.11.2019. https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/a20dc8ffb3ea14aa149e367fdd562076/1574010822/application/pdf/4715338/Olemme%20muuttaneet%20-%20ja%20kotoudumme_fi-nal%202608%20%283%29.pdf#page=63

Ansala, Laura & Hämäläinen, Ulla & Sarvimäki Matti 2014. Integroitumista vai eriytymistä? Maahanmuuttajalapset ja – nuoret Suomessa. Työpaperi 56/2014. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Viitattu 28.10.2019. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45401/Tyopapereita56.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Anttila & Eronen & Kallio & Kanninen & Kauppinen & Paavilainen & Salo 2005. Persoonaa 2. Kehityspsykologia. 3. uudistettupainos. Helsinki: Edita.

Clearly cultural 2019. Power distance index. Viitattu 14.11.2019. <https://clearlycultural.com/geert-hofstede-cultural-dimensions/power-distance-index/>

Dunderfelt, Tony 2011. Elämänkaaripsykologia. 14.uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Erakaiku 2019. Esittely. Viitattu 28.10.2019. <http://erakaiku.net/esittely/>

Eskola, Antti & Kurki, Leena 2001. Johdanto. Teoksessa Antti Eskola & Leena Kurki (toim.) Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Vastapaino, 10.

Eskola, Jari & Suoranta Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Tampere: Vastapaino.

European Commission 2019a. Social protection and social inclusion. Viitattu 24.10.2019. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=750&langId=en>

European Commission 2019b. Investing in children. Viitattu 24.10.2019. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1060&langId=en>

European Commission 2019c. Access to affordable quality services. Viitattu 24.10.2019. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1251&langId=en&mode=5>

Euroopan unionin sisäasioiden rahastot 2019. Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotoittamisrahasto. Viitattu 11.10.2019. <https://eusa-rahastot.fi/tietoa-rahastoista/amif>

Eurostat 2016. Record number of over 1,2 million first time asylum seekers registered in 2015. Newsrelease 44/titta2016. Viitattu 09.11.2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6>

- Eurostat 2019. Living conditions in Europe – poverty and social exclusion. Viitattu 24.10.2019. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion
- Frank Martela 2014. Köyhyys Suomessa: Osattomuuden kierre ja kanssakulkemisen voima 2014. Artikkelit 15.10.2014. Viitattu 18.11.2019. <https://frankmartela.fi/tag/syrjaytyminen/>
- Geerthofstede 2019. The 6 - D model of national culture. Viitattu 12.11.2019. <https://geerthofstede.com/culture-geert-hofstede-gert-jan-hofstede/6d-model-of-national-culture/>
- Hakanen, Eveliina 2017. Mikä ihmeen elämys? Savonia ammattikorkeakoulu. Matkailun koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 28.10.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/131291/Hakanen_Eveliina.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hakola, Juha T 2015. Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS – kustannus.
- Harryshier 2016. Harry Shier: Biographical notes. Viitattu 28.10.2019. http://www.harryshier.net/docs/Harry_Shier-visualCV.pdf
- Hilli, Petri & Ståhl, Timo & Merikukka, Marko & Ristikari, Tiina 2018. Syrjäytymisen hinta - case investoinnin kannattavuuslaskelma. Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017):6. Viitattu 24.10.2019. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135714/YP1706_Hilliym.pdf?sequence=2
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hofstede, Gaart 1984. Culture's consequences. International Differences in Work-Related Values. Abridged version. Volume 5. Cross-Cultural research and methodology series. California: Sage Publications, Inc.
- Hyvärinen, Sauli 2018. Lasten haastattelu lastensuojelussa. PowerPoint- esitys. Viitattu 13.10.2019. <https://events.uta.fi/idea-projekti2018/wp-content/uploads/sites/19/2018/05/Sauli-Hyv%C3%A4rinen-Lasten-haastattelu-lastensuojelussa.pdf>
- Hyypä, Markku T. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Keuruu: PS – kustannus.
- Hyypä, Markku T. 2005. Me- hengen mahti. Keuruu: PS – kustannus.
- Ihmisoikeudet.net 2019. YK perustetaan. Viitattu 28.10.2019. <http://www.ihmisoikeudet.net/ihmisoikeuksien-historia/yhdistyneet-kansakunnat-perustetaan-1945/>
- Ikonen, Merja 2006. Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa Kirsti Karila & Maarit Alasuutari & Maritta Hännikäinen & Anna Raija Nummenmaa & Helena Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. (e-kirja). Tampere: Vastapaino, 149–165.

Kalmari, Anne 2018. Avaussanat. Tahto tehdä hyvää. Teoksessa Sini Hirvonen & Satu Puolitaival (toim.) Vapaaehtoistoiminta nyt ja tulevaisuudessa. Kansalaisareenan julkaisuja 2/2018, 6-7. Viitattu 23.10.2019. <http://www.kansalaisareena.fi/ka2016/wp-content/uploads/2018/12/Vapaaehtoistoiminta-nyt-ja-tulevaisuudessa-web.pdf>

Kananen, Jorma 2013. Case – tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja- sarja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karayilan, Sanna & Wallin, Anna & Harju-Autti, Raisa & Eskola, Jari 2017. Kielitaito – avain moneen lukkoon. Maahanmuuttajien näkemyksiä kotoutumisen onnistumiseen vaikuttavista tekijöistä. Eläytymismenetelmiä 2017: Perusteema ja 11 muunnelmaa (pp.171-195). Tampere: Tampere University Press. Viitattu 12.11.2019. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102952/kielitaito_-_avain_moneen_lukkoon_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kestavakehitys.fi 2018. Mitä faktat kertovat? Syrjäytyminen ja yhteiskunnallinen osallisuus; indikaattorimalleissa ei suuria muutoksia. Viitattu 18.11.2019. <https://kestavakehitys.fi/seuranta/tulkinnat/-/blogs/syrjaytymisen-torjunta-ja-yhteiskunnallinen-osallisuus>

Kielikompassi 2019. Analyysi. Kielikeskus. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 26.10.2019. <https://kielikompassi.jyu.fi/opetus/kirjoitus/kirjoituskurssi/analyysi.shtml>

Kiilakoski, Tomi & Gretschel, Anu 2012. Muistiinpanoja demokratia oppitunnista. Milainen on lasten ja nuorten kunta 2010- luvulla? Verkkojulkaisuja 57. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Viitattu 24.10.2019. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/muistiinpanoja_demokratiaoppitunnista.pdf

Koivula, Merja 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Kasvatustieteiden. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 21.10.2019. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/23627/9789513938925.pdf>

Koppa 2015a. Teoreettinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 18.11.2019. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/teoreettinen-tutkimus>

Koppa 2015b. Empiirinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 18.11.2019. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/empiirinen-tutkimus>

Koppa 2015c. Määrällinen analyysi. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 28.10.2019. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/maarallinen-analyysi>

Kotouttaminen 2019a. Keskeiset käsitteet. Viitattu 26.10.2019. <https://kotouttaminen.fi/keskeiset-kasitteet>

Kotouttaminen 2019b. Kotoutumisen kaksisuuntaisuus. Viitattu 26.10.2019. <https://kotouttaminen.fi/kotoutumisen-kaksisuuntaisuus>

Kotouttaminen 2019c. Lapset ja nuoret. Viitattu 28.10.2019. <https://kotouttaminen.fi/lapset-ja-nuoret>

Kotouttaminen 2019d. Kotouttamisen kehittämishankkeet ja rahoitus. Viitattu 23.10.2019. <https://kotouttaminen.fi/hankkeet-ja-rahoitus>

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.

Lapsenoikeudet 2019a. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään elämään ja kasvuun. Viitattu 15.11.2019. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/jokaisella-lapsella-on-oikeus-hyvaan-elamaan-ja-kasvuun/>

Lapsenoikeudet 2019b. Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 11.10.2019. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Lapsenoikeudet 2019c. Lapsen etu. Viitattu 28.10.2019. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimuksen-yleisperiaatteet/lapsen-etu/>

Lapsenoikeudet 2019d. Sopimuksen yleisperiaatteet. Viitattu 28.10.2019. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimuksen-yleisperiaatteet/>

Lapsiasia 2019a. YK:n lapsen oikeuksien komitea. Viitattu 13.10.2019. <http://www.lapsiasia.fi/lapsen-oikeudet/ykn-lapsen-oikeuksien-komitea/>

Lapsiasia 2019b. YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit. Julkaisu. Yleiskommentti nro 12. Lapsen oikeus tulla kuulluksi. Viitattu 13.10.2019. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf

Lasten mielenterveystalo 2019. Lapsen kehitykseen vaikuttavat tekijät. Viitattu 14.11.2019. https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/vanhemmille/perhe_ja_vanhemmuus/vanhempien_merkitys/Pages/lapsen_kehitykseen_vaikuttavat_tekijat.aspx

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lindfors, Pirjo. 2007. Tutkimuksia, kokemuksia ja ajatuksia yhteisöllisyyden terveysvaikutuksista. Psykoterapia. 25 (1), 21 – 37. Viitattu 21.10.2019. <http://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/lindfors107.htm>

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016. Yhdenvertaisuus on ihmisoikeus. Viitattu 15.11.2019. <https://www.mll.fi/lapsemme-lehti/yhdenvertaisuus-on-ihmisoikeus/>

Moninaisuus minussa, sinussa ja meissä 2015a. Kotoutuminen ja kotouttaminen Suomessa. Viitattu 12.11.2019. <http://moninaisuus.tamk.fi/kotoutuminen-uuteen-yhteisoon/2-kotoutuminen-ja-kotouttaminen-suomessa/>

Moninaisuus minussa, sinussa ja meissä 2015ab. Kotouttamistoimet. Viitattu 12.11.2019. <http://moninaisuus.tamk.fi/kotoutuminen-uuteen-yhteisoon/3-kotouttamistoimet/>

Mykkänen – Hänninen, Riitta 2007. Vapaaehtoistyön rajapinnoilla. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B: oppimateriaalit 6. Helsinki: Helsingin Ammattikorkeakoulu Stadia.

Nuorisolaki 1285/2016

Nurmi, Jan-Erik & Ahonen, Timo & Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula & Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. (e- kirja). Jyväskylä: PS – kustannus.

Nurmiranta, Hanna & Leppämäki, Päivi & Horppu, Sari 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Oppikirja. 3. painos. Helsinki: Kirjapaja.

Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta 2005. Johdanto. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toimi.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. (e-kirja). Vastapaino, 15.

OECDpublishing 2018. Working together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Finland. Viitattu 28.10.2019. https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/working-together-skills-and-labour-market-integration-of-immigrants-and-their-children-in-finland_9789264305250-en#page1

Oikeusasiamies 2019. Mitä ovat perus- ja ihmisoikeudet? Viitattu 28.10.2019. <https://www.oikeusasiamies.fi/fi/web/selkосуomi/mita-ovat-perus-ja-ihmisoikeudet->

Ojanen, Markku 2018. Nosto: Onnellisuusprofessori Markku Ojanen: Onnellisuus on sitä, ettei tarvitse haikailla menneisyyttä eikä tulevaisuutta. Podcast. Yle Areena. Viitattu 23.10.2019. <https://areena.yle.fi/1-4377835>

Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2014. Kehittämistyönmenetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro oy.

Oksanen, Emmi 2017. Millaista lapsuutta kannat? Ajattelun mustavalkoisuus kielii ongelmista. Tehylehti. 12.10.2017. Viitattu 14.11.2019. <https://www.tehylehti.fi/fi/terveys/millaista-lapsuutta-kannat-ajattelun-mustavalkoisuus-kielii-ongelmista>

Opetushallitus 2016. Oma kieli – oma mieli. Oppilaan oma äidinkieli. Informaatioaineistot 2016:6. Viitattu 18.11.2019. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/179673_oma_mieli_oma_kieli_1.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Viitattu 24.10.2019. <https://minedu.fi/lape>

Opintokeskus Sivis 2012-2013. Paukuista peukkuihin. Järjestelmä yhdistysten vapaaehtoistoiminnan sosiaalisen hyödyn mittaamiseen. Viitattu 13.10.2019. <https://www.ok-sivis.fi/media/sosiaalisen-hyodyn-mittaaminen/pdf/paukuista-peukkuihin-malli.pdf>

Pakolaisapu 2019a. Sanasto. Pakolainen. Viitattu 26.10.2019. <https://pakolaisapu.fi/sanasto/>

Pakolaisapu 2019b. Sanasto. Turvapaikanhakija. Viitattu 26.10.2019. <https://pakolaisapu.fi/sanasto/>

Peda.net 2019. Induktiivinen ja deduktiivinen päättely. Viitattu 15.10.2019. <https://peda.net/kotka/lukiokoulutus/karhulanlukio/opiskelu/oppiaineet/filosofia/jf/argumentointi/nimet%C3%B6n-05ae>

Pelastakaa Lapset 2019a. Yhteisöllinen kotoutuminen. Viitattu 11.10.2019. <https://www.pelastakaa-lapset.fi/tyomme-kotimaassa/kehittamistoiminta/yhteisollisen-kotoutuminen/>

Pelastakaa Lapset 2019b. Keitä me olemme. Viitattu 11.10.2019. <https://www.pelastakaa-lapset.fi/tietoa-meista/keita-me-olemme/>

Pelastakaa Lapset 2019c. Historia. Viitattu 11.10.2019. <https://www.pelastakaa-lapset.fi/tietoa-meista/keita-me-olemme/historia/>

Pelastakaa Lapset 2019d. Lapsen oikeudet. Viitattu 11.10.2019. <https://www.pelastakaa.fi/lapsen-oikeudet/>

Pelastakaa Lapset 2019e. Joka kuudes maailman lapsista asuu konfliktien vaikutusalueella. Viitattu 11.10.2019. <https://www.pelastakaa.fi/uutiset/joka-kuudes-maailman-lapsista-elaa-konfliktien-vaikutusalueella/>

Pelastakaa Lapset 2019f. Lasten osallisuus. Viitattu 13.10.2019. <https://www.pelastakaa.fi/lapsen-oikeudet/lasten-osallisuus/>

Perustuslaki 731/1999.

Porkka, Suvi- Tuuli 2009. Työnohjaamisen taito. Oppikirja vapaaehtoistyön työnohjaajalle. Helsinki: SMS- Tuotanto Oy.

Raivio, Helka & Karjalainen, Jouni 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa Taina Era (toim.) Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. Viitattu 24.10.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf?sequence=1

Schubert, Carla 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo & Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahanmuuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 63-75. Viitattu 12.11.2019. <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/oba43bde3bd92e6424b067e6b858b363/1573583994/application/pdf/4715338/Olemme%20muuttaneet%20-%20ja%20kotoudumme%20final%202608%20%283%29.pdf#page=63>

Shier, Harry 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. Children and Society volume 15 (2001). pp. 107-117. Viitattu 28.10.2019. https://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf

Sisäministeriö 2015. Euroopan unionin sisäasioiden rahastot. Yleisesite. Viitattu 08.11.2019. https://issuu.com/sisaministerio/docs/eusa-rahastojen_yleisesite

Sisäministeriö 2019. Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan. Viitattu 07.11.2019. <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019a. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Viitattu 24.10.2019. <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyden-ehkaisy>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b. Lapsistrategia 2040. Viitattu 24.10.2019. <https://stm.fi/lapsistrategia>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019c. OECD. Viitattu 28.10.2019. <https://stm.fi/ministerio/kansainvaliset-asiat/oecd>

Stranius, Leo 2018. Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus. Teoksessa Sini Hirvonen & Satu Puolitaival (toim.) Vapaaehtoistoiminta nyt ja tulevaisuudessa. Kansalaisareenan julkaisuja 2/2018, 8-9. Viitattu 23.10.2019. <http://www.kansalaisareena.fi/ka2016/wp-content/uploads/2018/12/Vapaaehtoistoiminta-nyt-ja-tulevaisuudessa-web.pdf>

Suomen mielenterveys ry 2019. Lasten ja nuorten yksinäisyys. Viitattu 13.11.2019. <https://mieli.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%A4mista/mielenterveysosaaminen/nuoren-mielen-ensiapu/lasten-ja-nuorten-yksin%C3%A4isyys>

Suomisanakirja 2019. Strategia. Viitattu 18.11.2019. <https://www.suomisanakirja.fi/strategia>

Talouselämä 2018. Nyt syrjäytymiselle on laskettu hinta – Sitra ja THL: ” 370 000€ vähintään”. Uutiset 11.1.2018. Viitattu 24.10.2019. <https://www.talouselama.fi/uutiset/nyt-syrjaytymiselle-on-laskettu-hinta-sitra-ja-thl-370-000-euroa-vahintaan/581e6bcc-1fb9-35d9-a861-c13c6f601ffc>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017. Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leeman, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Tanja & Valtari, Salla & Keto – Tokoi, Anna. Esipuhe. Mitä on osallisuus? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Viitattu 24.10.2019. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019a. Nuorten mielenterveyshäiriöt. Viitattu 27.10.2019. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/nuorten-mielenterveyshairiot>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019b. Osallisuus vahvasti läsnä hallitusohjelmassa. Viitattu 24.10.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/ajankohtaista/osallisuus-vahvasti-esilla-hallitusohjelmassa>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019c. Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten mielenterveys. Viitattu 21.10.2019. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-mielenterveys/turvapaikanhakijoiden-ja-pakolaisten-mielenterveys>

THL ja Me-säätiö 2018. Missä elämänvaiheissa syrjäytyminen syntyy? Viitattu 18.11.2019. <http://data.mesaatio.fi/syrjaytymisen-dynamiikka/>

Tieteentermipankki 2019. Analyysi. Viitattu 26.10.2019. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:analyysi>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Viitattu 13.10.2019. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Turunen, Titta 2019a. Suullinen tiedonanto 02.10.2019.

Turunen, Titta 2019b. Suullinen tiedonanto 02.10.2019.

Turunen, Titta 2019c. Suullinen tiedonanto. 02.10.2019.

Turunen, Titta 2019d. Suullinen tiedonanto. 07.11.2019.

Turunen, Titta 2019e. Suullinen tiedonanto. 08.10.2019.

Turunen, Titta 2019f. Suullinen tiedonanto. 29.10.2019.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2019a. Mitä kotoutuminen on? Viitattu 26.10.2019. <https://tem.fi/mita-kotoutuminen-on->

Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b. Maahanmuuttajien kotoutuminen edellyttää yhdenvertaisuutta ja yhteistyötä. Viitattu 13.11.2019. <https://tem.fi/maahanmuuttajien-kotouttaminen>

Unicef 2019. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? Viitattu 11.10.2019. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Unric 2019. YK- järjestelmä. Viitattu 28.10.2019. <https://www.unric.org/html/finnish/YK-jarjestelma.pdf>

Valtioneuvosto 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Viitattu 24.10.2019. <https://valtioneuvosto.fi/rinteenhallitus/hallitusohjelma>

Velo, Veronika 2011. Cross-Cultural Management. (e-book). USA: Business Express Press. Viitattu 12.11.2019.

Venninen, Tuulikki & Leinonen, Jonna & Ojala, Mikko 2010. ”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi.” Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Työpapereita 2010:3. Socca – Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 28.10.2019. http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf

Väestöliitto 2019a. Yhteisöllinen ja yksilöllinen kulttuuri. Viitattu 12.11.2019. https://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/yhteisollinen_ja_yksilollinen_ku/

Väestöliitto 2019b. Maahanmuuttajat. Viitattu 26.10.2019. https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/

Yeteshawork B. Berhanu 2017. Volunteering among immigrants. Kansalaisareenan julkaisuja 4/2017. Viitattu 23.10.2019. <http://www.kansalaisareena.fi/immigrantvolunteering.pdf>

Ykliitto 2019. Mitä YK tekee? Viitattu 28.10.2019. <https://www.ykliitto.fi/tietoa-yksta/mita-yk-tekee>

Yle 2016. ”Paras tapa tulla onnelliseksi on auttaa muita” – Hyvän tekemisellä yhteys jopa sydämen sykkeeseen. Yle uutiset 02.12.2016. Viitattu 23.10.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-9324924>

Yle 2018. ”Emme todellakaan puhu enää mistään aallosta” – turvapaikkahakijoiden Suomeen tulo tyrehtyi. Yle uutiset 20.06.2018. Viitattu 11.10.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10264911>

Yle 2019. Tilasto: Syrjäytyneiden nuorten määrä on laskenut, syrjäytyneitä silti yhä 60 000 – ministeri pitää tärkeänä ”yhden luukun” palveluita. Yle uutiset 19.02.2019. Viitattu 24.10.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10652582>

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991

LIITTEET

Liite 1: Haastatteluostumus

Liite 2: Tutkimushaastattelurunko

Liite 3: Taulukko haastateltavien vastauksista yhdeksään lapsen osallisuuden periaatteiden pohjalta luotuun kysymykseen

LIITE 1

HAASTATTELUSUOSTUMUS

10/2019 Jyväskylässä

Hyvä haastateltava,

Pyydän tällä lomakkeella lupaa haastatella sinua opinnäytetyötäni varten.

Opiskelen Humanistisessa ammattikorkeakoulussa yhteisöpedagogiksi ja teen opiskeluihini kuuluvaa laajempaa tehtävää, opinnäytetyötä.

Tehtävänäni on selvittää lasten ja nuorten kokemuksia Yhteisöllinen kotoutuminen - hankkeen toiminnasta.

Tahtoisin kysyä sinulta kysymyksiä ja kuulla sinulta mitä mieltä olit toiminnasta ja oliko siinä jotakin mitä olisit toivonut lisää tai tehtävän eri tavalla. Kokemuksesi kertominen on tärkeää, sillä se antaa arvokasta tietoa pakolaistaustaisten perheiden parissa tehtävään työhön.

Haastattelu on vapaaehtoinen ja luottamuksellinen. Tämä tarkoittaa sitä, että saat itse päättää, haluatko osallistua haastatteluun. Alle 15- vuotiaiden vanhemmilta kysyn vielä erillisen suostumuksen. Luottamuksellisuudella tarkoitan sitä, että haastattelun tietoja käytetään vain tätä opinnäytetyötä varten eikä osallistujan henkilöllisyys ole tunnistettavissa.

Haastattelu voidaan pitää mukavassa paikassa, kuten kotonasi. Haastattelu tulkataan äidinkielellesi ja se myös nauhoitetaan. Nauhoituksen hävitän myöhemmin, kun sitä en enää tarvitse.

Olisin iloinen osallistumisestasi haastatteluun!

Ystävällisin terveisin,

Mirja Marold

Annan suostumuksen haastatteluun: kyllä _____ ei _____

Haastateltava _____ Paikka ja aika _____

Alle 15- vuotiaan vanhemman suostumus

Pelastakaa Lapset

LIITE 2

Opinnäytetyön tutkimushaastattelun runko

Mirja Marold

10 /2019

- A. Mukavaa jutustelua sekä tunnelmaa ja vuorovaikutusta avaava ”Myrkkysieni” – leikki.
- B. Ensimmäinen vuorovaikutusta avaava kysymys: Kerro itsestäsi kolme asiaa, minäkin kerron itsestäni!
- C. Asetan kuvat pöydälle Yhteisöllinen kotoutuminen – hankkeen eri tapahtumista (mökki, maatala, kasvomaalaus jne)
- D. Avoimet kysymykset: Kerro minulle, millainen sinun mielestäsi oli tämä päivä? (ja tässä kohdalla näytän kuvista esim. mökin, maatilan jne). Kerro, mitä teitte ja millaista oli olla mukana siellä? Tällä tavalla annan lapsen kertoa avoimesti toiminnasta ja kokemuksista.
- E. Peukku – kysymykset seuraavaksi. Tässä pyydän lasta näyttämään peukulla ylös, sivulle tai alas, sen mukaan miten lapsi koki toiminnassa mukana olon:
- a) Kannattiko olla mukana?
  - b) Tuliko toiminnasta hyvä mieli?
  - c) Tunnetko voivasi paremmin?
  - d) Opitko uutta?
- F. Haastattelu etenee helpommasta vaikeampaan. Seuraavaksi vuorossa 9 lasten osallisuuden periaatteen pohjalta luotua kysymystä. Kysymykset ovat lapsiystävällisiä, selkokielellä ja yksinkertaistettuja. Lapsille en käytä suoraan sanaa osallisuus. Heille käytän haastattelussa osallisuudesta johdannaisia muotoja: olla mukana, tehdä yhdessä, tuntea olonsa tervetulleeksi.

Lasten osallisuuden laadukkuutta ohjaavat seuraavat yhdeksän periaatetta, jotka Lapsen oikeuksien komitea on laatinut yhdessä järjestöjen kanssa.

Kaikkien toimintojen, joihin lapsia osallistuu, on oltava (Pelastakaa Lapset 2019):

1. Avoimia ja informatiivisia: lapsille pitää antaa ymmärrettävää tietoa heidän oikeudestaan ilmaista näkemyksiään ja saada ne otetuksi huomioon.
Kysymys: Keneltä sait tietoa toiminnasta?
2. Vapaaehtoisia: lapsia ei saa pakottaa ilmaisemaan näkemyksiään vastoin tahtoaan.
Kysymys: Miten tulit lähteneeksi mukaan tapahtumaan?
3. Kunnioittavia: lasten näkemyksiin on suhtauduttava arvostavasti.
Kysymys: Miltä sinusta tuntui olla mukana tässä tapahtumassa? Pienille: Kun olit siellä paikassa x, niin millainen tunne sinulla oli täällä sisällä (osoita sydäntä).

4. Merkityksellisiä: keskustelunaiheilla on oltava merkitystä heidän elämässään, ja lasten on päästävä hyödyntämään tietojaan, taitojaan ja kykyjään.

Kysymys: Millaisista asioista tapahtumassa juteltiin? Mitä sinulle jäi mieleen? Miksi tämä jäi mieleen?

5. Lapsille sopivia: ympäristöt ja työskentelytavat pitäisi mukauttaa lasten valmiuksia ja kiinnostusta vastaaviksi.

Kysymys: Millaista tekemistä tapahtumassa oli? Mikä jäi erityisesti mieleen? Miksi?

6. Kaikille avoimia: kaikille on tarjottava yhdenvertainen mahdollisuus osallistua, ja syrjäytymisvaarassa olevia lapsia on erityisesti rohkaistava.

Kysymys: Millä tavalla sinä sait olla mukana tässä tapahtumassa? Käänteisesti: Jos sinusta tuntui, että et saanut olla mukana, niin millä tavalla sinä et saanut olla mukana tapahtumassa.

7. Koulutukseen perustuvia: vetäjien toiminnan tulee olla osaavaa ja luotettavaa.

Kuka sinua neuvoi? Keitä aikuisia täällä oli mukana sinun kanssasi?

8. Turvallisia ja riskit huomioivia: lasten suojeleminen on aina etusijalla, sillä osallisuuteen saattaa myös liittyä riskejä.

Kysymys: pelottiko sinua jokin asia? Jännittikö sinua jokin asia?

9. Vastuullisia: lapsille on kerrottava, miten heidän näkemyksiään on tulkittu ja käytetty.

Kysymys: Tiedätkö ja muistako mitä varten sinua haastateltiin?

G. Lopetan haastattelun kiitoksiin ja muistoksi lapset saavat valita itselleen mieluisia tarroja.

Lähde: P elästää Lapset 2019. Lasten osallisuus. Viitattu 15.10.2019. <https://www.pelastakaalapset.fi/lapsen-oikeudet/lasten-osallisuus/>

LIITE 3

Taulukko 1: Haastateltavien vastaukset yhdeksään kysymykseen, jotka nousivat lapsen osallisuuden periaatteista.

PERIAATTEET	Kokemuksia osallisuudesta	8 - vuotias	10 - vuotias	11 - vuotias	12 - vuotias	14 - vuotias	15 - vuotias	16 - vuotias
INFORMATIIVISIA	1. Keneltä sait tietoa toiminnasta?	Titta kertoi (hankkeen työntekijä). Hän vei meitä	Titalta (hankkeen työntekijä)	Titalta (hankkeen työntekijä) ja aikuisilta.	Sisarukset kertoi.	Titalta (hankkeen työntekijä) ja toiselta aikuiselta.	Titalta (hankkeen työntekijä).	Titalta (hankkeen työntekijä).
VAPAAEHTOISIA	2. Mikä sai sinut lähemmään mukaan?	Koska tykkään. Isosisko kutsui.	Ekana olin, että en haluu mennä, mut mieli vaihtui heti. Mietin, että voisin oppia kaikkea uutta.	Mun isosisko. Mentiin yhdessä siskojen kanssa.	Sen takia lähdin, koska kotona on tylsää. Siellä on jotain tekemistä.	Mä olin, että ei haittaa, vaikka menen tai en mene. Mut on kiva lähteä ja nähdä uusia ihmisiä ja oppia uutta.	Jos me tykkään, niin me lähdetään mukaan. On kiva käydä.	Kolme asiaa: voin puhua suomen kieltä, katsoa tapahtumia ja oppia jotakin uutta.
KUNNIOITTAVIA	3. Miltä sinusta tuntui olla mukana näissä tapahtumissa?	Oli kivaa, olin iloinen ja tuli hyvä mieli.	Tosi kivalt.	Iloiselta ja ihan kivalta.	Muut etuili, enkä saanut tehdä paljon.	Ihan hyvältä.	Oli kiva ilahduttaa muita. Tuli hyvä mieli.	Olin iloinen, että olin mukana.
MERKITYKSELLISIÄ	4. Millaisista asioista tapahtumissa keskusteltiin?	En muista.	-	-	En. Aikuisien puheen aikana oli lastenhoito.	Kaikesta. Mökillä oli dia -kuvia Pelastakaa Lapsista.	-	Mökillä oli tulkki mukana. Titta kertoi asioista.
LAPSILLE SOPIVIA	5. Mikä tekeminen jäi erityisesti mieleen?	Mökki, jossa sai uida.	Laukaan myyjäiset. Opin myymään ja antamaan rahasta takaisin.	Rumpujen soitto Laukaassa. Mietin koko ajan, miten se osaa niin hyvin.	Polkuautoilu ja tapahtuma Laukaassa	Maatila ja eläimet.	Rummut olitosi kivoja. Pomppulinna.	Oman kulttuurin juhlailla. Kaikki tutut oli siellä.

PERIAATTEET	Kokemuksia osallisuudesta	8 - vuotias	10 - vuotias	11 - vuotias	12 - vuotias	14 - vuotias	15 - vuotias	16 - vuotias
KAIKILLE AVOIMIA	6. Millä tavalla sait/etsaanut olla mukana tapahtumissa?	Annoin vähän ilmapalloja, olin pomppulinnaassa, tanssin äidin kanssa. sisarukset kielsivät välillä, en saanut tehdä kaikkea.	Sain olla mukana tekemässä, ei tullut olo, etten saanut.	Sain olla mukana. Tein kasvomaalauksia. Annoin ilmapalloja, myin kahvilassa.	Toiset tuli kieltämään ja ohitteli. En saanut osallistua paljon.	On kiva saada kutsu, ois paha, jos ei saatais kutsua.	Tykkäsin mutta välillä toiset lapset kielsi ja ei antanut osallistua.	Myin ruokaa omasta maasta, täytin ilmapalloja. Kaikki oli kivaa.
KOULUTUKSEEN PERUSTUVIA	7. Kuka sinua neuvoi ja opasti? Osasivatko he neuvua?	Titta (hankkeen työntekijä) ja joku aikuinen.	Titta (hankkeen työntekijä) ja muut aikuiset. Osasivat neuvua hyvin.	Titta (hankkeen työntekijä) ja muuta aikuiset	Joku aikuinen.	Titta (hankkeen työntekijä), osasi neuvua, totta kai.	Titta (hankkeen työntekijä).	Titalta (hankkeen työntekijä). Hän oli tosi huomaavainen.
TURVALLISIA	8. Jännittikö tai pelottikö sinua jokin asia?	Ei kukaan, ei missään.	Eläimet maatilalla jännitti vähän.	Eläimet. Koirat.	Ei tapahtumissa, mutta toinen lapsi pelotti.	Koirat maatilalla.	Ei jännittänyt.	Suomen kieli. Jännitti, ymmärtäisinkö mitä tapahtuu.
VASTUULLISIA	9. Tiedätkö ja muistatko mitä varten sinua haastateltiin?	En tiedä, en muista.	Että saat tietää mitä ollaan tehty, ja mikä on ollut kivaa.	En muista.	Että tiedät ollaanko iloisia vai ei	Sun koulu ja työ juttua varten lasten mielipiteitä	Olet korkeakoulussa ja haluat tietää näitä asioita.	Sinä olet opiskelija ja saanut kouluun liittyen meiltä tietoa